

Program Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku

lipiec 2007

Spis treści

<u>Wstęp.....</u>	<u>4</u>
I.	CZEŚĆ
<u>DIAGNOZA STANU EDUKACJI WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.....</u>	<u>6</u>
<u>1. Zmiany demograficzne w Polsce i w województwie podlaskim.....</u>	<u>6</u>
<u>2. Wykształcenie.....</u>	<u>7</u>
<u>3. Przedszkola.....</u>	<u>9</u>
<u>4. Szkoły podstawowe.....</u>	<u>12</u>
<u>5. Gimnazja.....</u>	<u>14</u>
<u>6. Szkoły ponadgimnazjalne.....</u>	<u>17</u>
<u>6.1. Licea ogólnokształcące.....</u>	<u>19</u>
<u>6.2. Szkoły średnie techniczne.....</u>	<u>20</u>
<u>6.3. Zasadnicze szkoły zawodowe.....</u>	<u>20</u>
<u>7. Szkolnictwo wyższe i policealne.....</u>	<u>22</u>
<u>7.1. Szkolnictwo policealne.....</u>	<u>23</u>
<u>7.2. Szkolnictwo wyższe.....</u>	<u>23</u>
<u>8. Kształcenie ustawiczne.....</u>	<u>26</u>
<u>9. Nauczyciele.....</u>	<u>27</u>
<u>10. Nakłady na edukację jednostek samorządu terytorialnego.....</u>	<u>29</u>
<u>11. Analiza SWOT stanu edukacji w województwie podlaskim.....</u>	<u>32</u>
<u>12. Podsumowanie i wnioski.....</u>	<u>33</u>
II.	CZEŚĆ
<u>MOTTO i CELE STRATEGICZNE PROGRAMU ROZWOJU EDUKACJI</u>	
<u>WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO DO 2013 ROKU.....</u>	<u>37</u>
<u>1. Motto Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego</u>	
<u>do 2013 roku.....</u>	<u>37</u>
<u>2. Cele strategiczne Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku</u>	
<u>_____ 37</u>	
<u>2.1. Cel strategiczny I – Wyrównywanie szans edukacyjnych i stworzenie możliwości</u>	
<u>wszechstronnego rozwoju.....</u>	<u>37</u>
<u>2.1.1. Wsparcie programów edukacyjnych mających na celu wyrównywanie szans uczniów</u>	<u>37</u>

2.1.2. Wyzwalanie aspiracji u młodzieży wiejskiej do podejmowania kształcenia na poziomie studiów wyższych.....	38
2.1.3. System stypendialny czynnikiem pozytywnie wpływającym na proces wyrównywania szans i podnoszenia ogólnego poziomu wykształcenia.....	38
2.1.4. Rozwój infrastruktury informatycznej kluczem do powszechności i poprawy dostępu do usług edukacyjnych.....	39
2.1.5. Usuwanie barier utrudniających dostęp do edukacji osobom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.....	40
2.1.6. Umożliwienie uczniom wyboru kierunków kształcenia zgodnie z zamiłowaniem, uzdolnieniami uczniów i potrzebami rynku pracy.....	40
2.1.7. Wspieranie kształcenia w zakresie nauk ścisłych i przedmiotów technicznych.....	41
2.1.8. Rozwój infrastruktury społecznej sprzyjającej poprawie jakości kształcenia.....	41
2.2. Cel strategiczny II – Wspieranie kształcenia ustawicznego i edukacji zgodnej z rozwojem innowacyjności i przedsiębiorczości w regionie.....	42
2.2.1. Wzmocnienie systemu kształcenia ustawicznego zintegrowanego z tradycyjnym systemem edukacyjnym	42
2.2.2. Wspieranie kształcenia w zawodach poszukiwanych na rynku pracy.....	43
2.2.3. Podniesienie jakości kształcenia zawodowego.....	43
2.2.4. Wzmacnianie współpracy szkół wyższych i sektora gospodarczego na polu innowacji	44
2.3. Cel strategiczny III – Nauka języków obcych kluczem do zwiększonej mobilności w międzynarodowej przestrzeni edukacyjnej i na międzynarodowym rynku pracy.....	45
2.3.1. Stworzenie warunków w zakresie kształcenia języków obcych.....	45
2.4. Cel strategiczny IV – Wychowanie patriotyczne i zwiększenie roli edukacji kulturalnej.....	45
2.4.1. Dążenie do czerpania z bogactwa wielości kultur.....	45
2.4.2. Kształtowanie postawy patriotycznej integralnym elementem procesu wychowania... ..	46
2.4.3. Dążenie do utożsamiania się młodzieży z małymi ojczyznami.....	47
2.4.4. Stworzenie możliwości rozwoju różnorodnych form kształcenia mniejszości narodowych.....	47
Zakończenie.....	48

Wstęp

Edukacja jest jednym z najważniejszych obszarów społecznego życia narodu. Związana z procesami transformacji systemowej, a także wyzwaniem cywilizacyjnymi dla Polski, Europy i świata, procesem kształtowania i funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego, stanowi źródło inspiracji oraz dyrektyw dla szkół i placówek oświatowych. Określa ona dorobek aksjologii pedagogicznej, kształcenie i wychowanie w poczuciu godności, swobody obywatelskiej, demokracji, pluralizmu politycznego i światopoglądowego.

Jako jedna z najważniejszych dziedzin życia i priorytetowy warunek rozwoju społeczeństw, edukacja zajmuje szczególne miejsce w działaniach państwa oraz społeczności lokalnych.

Wszelkie procesy, będące przedmiotem lokalnej polityki w dziedzinie edukacji, winny być odpowiednio skorelowane z polityką państwa, innych jednostek samorządu terytorialnego oraz całego środowiska lokalnego.

Na podstawie ogólnych kierunków działań z zakresu szkolnictwa, będących osią priorytetową „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku” oraz „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013”, wyznaczono cele strategiczne edukacji w województwie podlaskim, które obejmują:

- wyrównywanie szans edukacyjnych i stworzenie możliwości wszechstronnego rozwoju,
- wspieranie kształcenia ustawicznego i edukacji zgodnej z rozwojem innowacyjności i przedsiębiorczości w regionie,
- nauka języków obcych kluczem do zwiększonej mobilności w międzynarodowej przestrzeni edukacyjnej i na międzynarodowym rynku pracy,
- wychowanie patriotyczne i zwiększenie roli edukacji kulturalnej.

Opracowanie „Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku”, stanowiącego aktualizację „Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego na lata 2002 – 2007”, odbywało się w dwóch etapach.

W pierwszym etapie dokonano szczegółowej diagnozy aktualnego stanu edukacji w województwie podlaskim. Za źródło informacji posłużyły dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz materiały przekazane przez samorządy gmin, miast i powiatów, a także Kuratorium Oświaty w Białymstoku.

Drugi etap niniejszego dokumentu wyznacza cele strategiczne programu, przy opracowaniu których pomocnymi były dokumenty planistyczne odnoszące się do obszarów województwa podlaskiego oraz rządowe dokumenty programowe:

- *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku,*

- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013,*
- *Podlaska Strategia Zatrudnienia do 2015 roku,*
- *Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007 – 2013,*
- *Program Operacyjny „Wyszkolenie i Kompetencje” Narodowy Plan Rozwoju 2007-2013,*
- *Narodowy Plan Rozwoju 2007-2013,*
- *Edukacja i szkolenia 2010,*
- *Krajowa Strategia Zatrudnienia 2007-2013.*

Ponadto, w pracach nad programem wykorzystano dokumenty będące dorobkiem Wspólnoty Europejskiej:

- *Deklaracja Bolońska z 19 czerwca 1999 r.,*
- *Deklaracja Kopenhaska – Deklaracja Europejskich Ministrów ds. Kształcenia Zawodowego i Szkoleń oraz Komisji Europejskiej w sprawie zwiększonej współpracy europejskiej w dziedzinie kształcenia zawodowego i szkoleń, Kopenhaga 29 – 30.11.2002,*
- *Europejska Agenda Społeczna z 2000 r.,*
- *Europejska Strategia Zatrudnienia 2004-2010,*
- *Europejska Strategia Integracji Społecznej,*
- *Europejska Strategia Ochrony Socjalnej.*

Zapewniając możliwość udziału społeczności edukacyjnej w procesie tworzenia niniejszego dokumentu, wystąpiono z prośbą do jednostek samorządu terytorialnego oraz uczelni wyższych z terenu województwa podlaskiego o przekazanie propozycji niezbędnych do opracowania programu. Współpraca i wymiana doświadczeń przedstawicieli w/w podmiotów, pozwoliła na stworzenie „Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku” uwzględniającego potrzeby i oczekiwania społeczności lokalnej województwa podlaskiego.

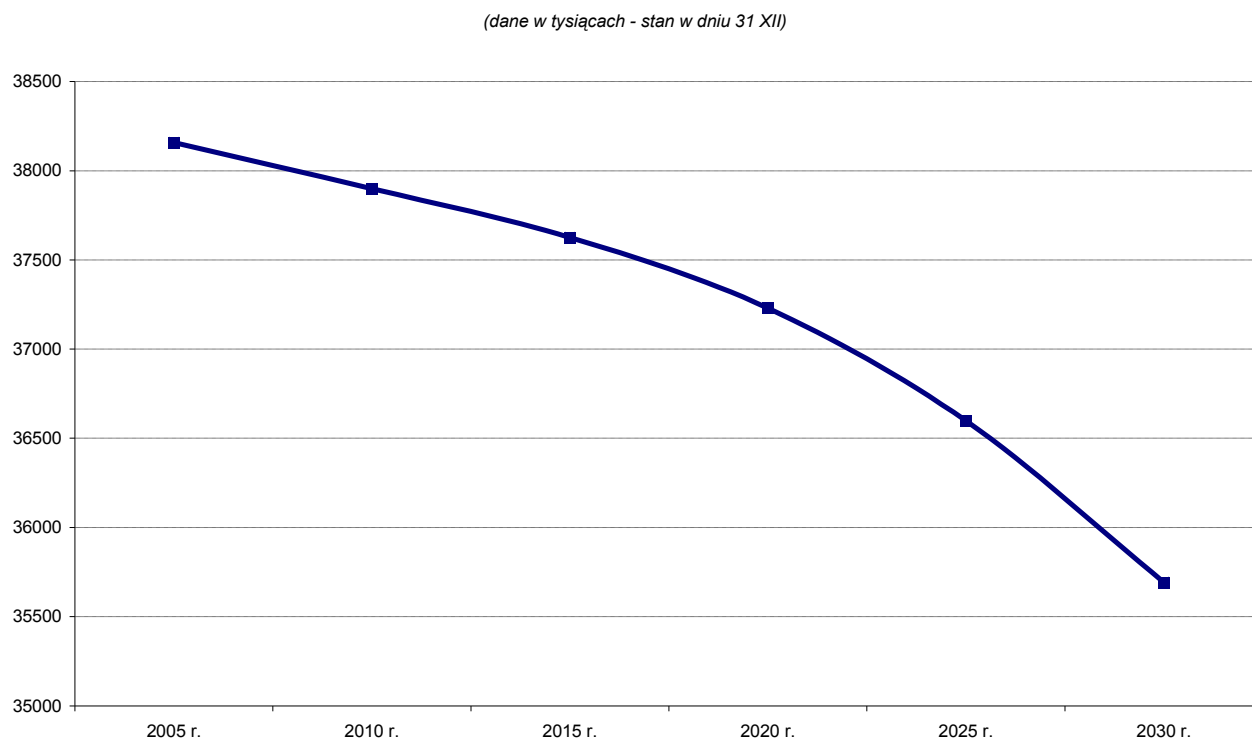
I. CZĘŚĆ

DIAGNOZA STANU EDUKACJI WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

1. Zmiany demograficzne w Polsce i w województwie podlaskim

Analizując zmiany liczby ludności Polski prognozowane przez Główny Urząd Statystyczny zauważa się realną perspektywę wystąpienia negatywnych zjawisk demograficznych. Wynikają one przede wszystkim z ujemnego salda ruchu naturalnego ludności, przejawiającego się przewagą liczby zgonów nad liczbą urodzeń. Do niekorzystnych tendencji należy również doliczyć, tzw. depresję urodzeniową wywołaną zmniejszającą się od kilkunastu lat dzietnością Polek, która nie zapewnia obecnie prostej zastępowalności pokoleń. Efektem tych zjawisk jest znaczny spadek liczby ludności Polski, którego apogeum nastąpi po roku 2020. W połączeniu z systematycznym wydłużaniem się długości życia Polaków, powyższe zmiany doprowadzą do wyraźnych przeobrażeń w strukturze ludności, polegających na starzeniu się polskiego społeczeństwa. Średni wiek mieszkańca Polski, który wynosi obecnie 37 lat, do roku 2030 wzrośnie do 45 lat. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym – wzrośnie, a w wieku przedprodukcyjnym – zmaleje. Długofalowe prognozy przewidują, że w perspektywie 20 lat liczba mieszkańców kraju spadnie o ponad 2 miliony. W roku 2030 Polskę będzie zamieszkiwało ponad 35 milionów osób.

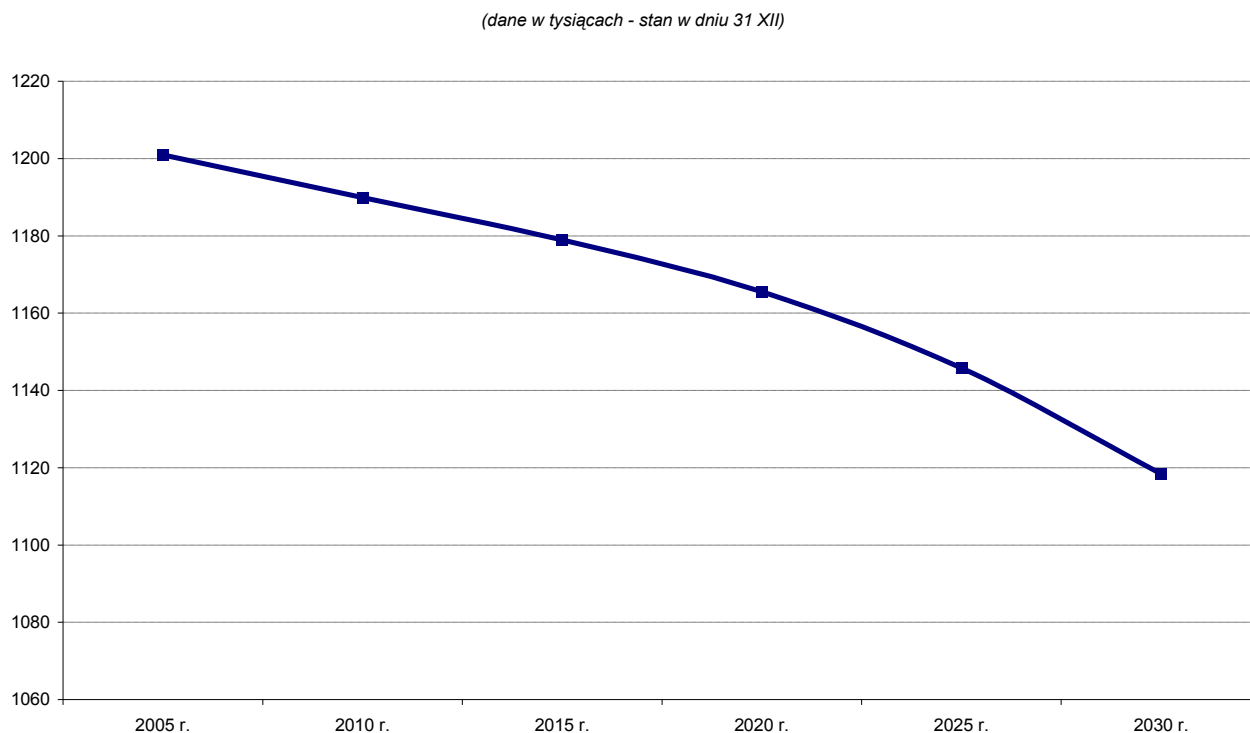
Wykres 1. Prognoza liczby ludności Polski do 2030 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie przedstawia się bieg krzywej ilustrującej zmiany liczby mieszkańców województwa podlaskiego, przy czym ich spadek po roku 2020 może być nieco łagodniejszy niż ten przewidywany dla całego kraju. Prognozuje się, że w 2030 roku, województwo podlaskie może zamieszkiwać ok. 80 tysięcy osób mniej niż w 2005 roku.

Wykres 2. Prognoza liczby ludności województwa podlaskiego do 2030 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2. Wykształcenie

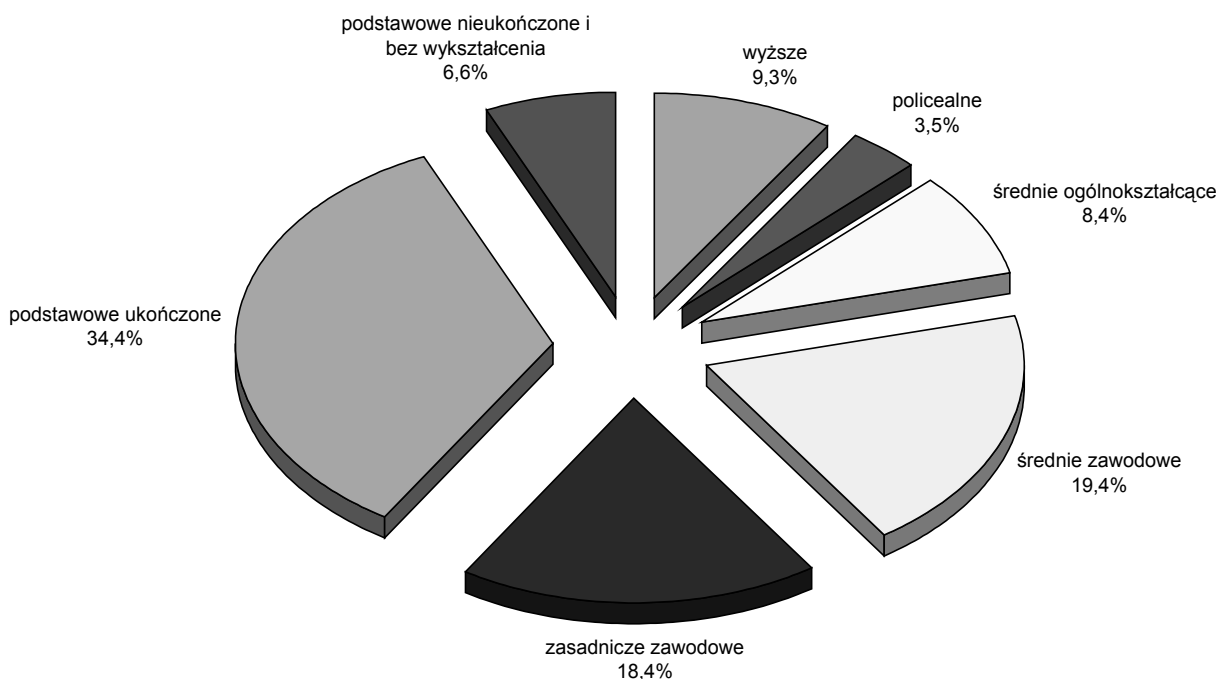
Poziom wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego odbiega w niewielkim stopniu od średniej krajowej. W 2002 roku w województwie podlaskim zanotowano 35% osób z wykształceniem podstawowym i była to wartość o 4% wyższa od notowanej dla całego kraju. Drugie miejsce pod względem częstości występowania zajmowało wykształcenie średnie zawodowe – 19,4%, natomiast trzecie zasadnicze zawodowe – 18,4%. W skali kraju wartości te kształtowały się w sposób następujący: wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 23,7% Polaków, średnie zawodowe – 20,1%.

W przypadku osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym oraz policealnym różnice między odsetkiem posiadających je osób w województwie i w kraju są zdecydowanie mniejsze i nie przekraczają 0,5%.

Dyplom ukończenia szkoły wyższej posiadało w roku 2002 – 9,3% mieszkańców województwa podlaskiego oraz 10,1% Polaków powyżej 13 roku życia.

Województwo podlaskie wyróżniało się przede wszystkim większym od średniej krajowej odsetkiem osób z wykształceniem podstawowym oraz mniejszym udziałem absolwentów szkół wyższych.

Wykres 3. Wykształcenie mieszkańców województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej

Opracowanie własne na podstawie danych z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002

Analiza wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego nasuwa jeszcze jeden wniosek. Otóż okazuje się, iż najwyższy szczebel wykształcenia częściej osiągają kobiety niż mężczyźni. Wśród mieszkank województwa podlaskiego, wykształcenie wyższe posiadało 10,4% i była to wartość o 2,3% wyższa niż w przypadku mężczyzn. Z drugiej strony większy jest wśród pań odsetek osób, które nie ukończyły nawet szkoły podstawowej i wynosi on 8%, podczas gdy wśród mężczyzn jest o 2,9% niższy.

Tabela 1. Poziom wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej

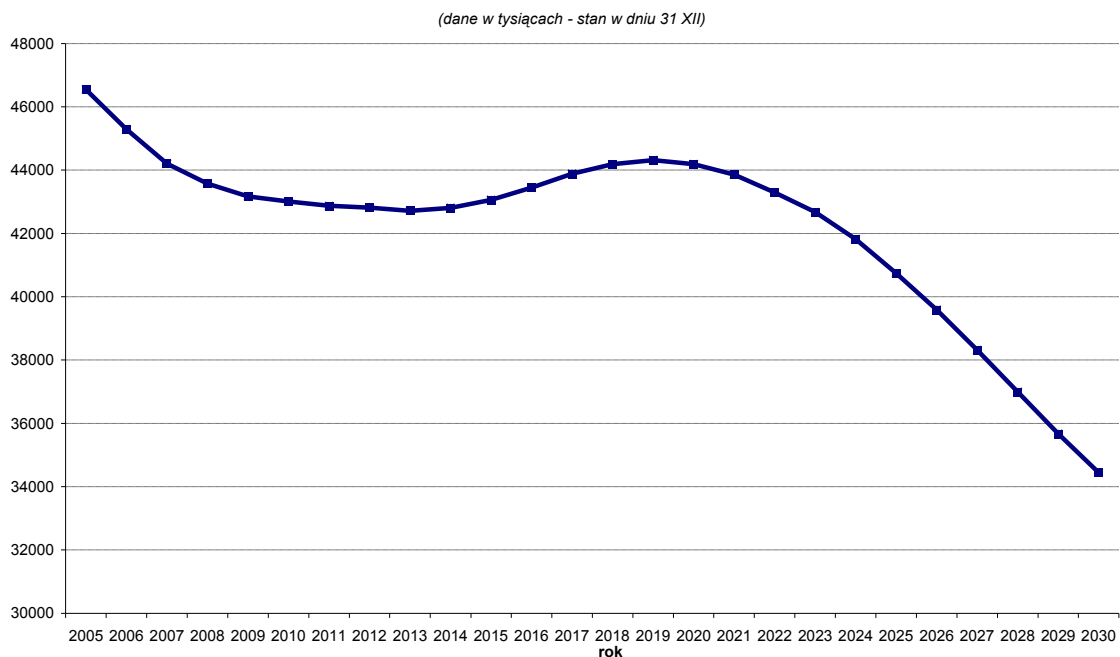
Wykształcenie mieszkańców województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej						
Wykształcenie	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
wyższe	92 772	9,3%	39 189	8,1%	53 583	10,4%
policealne	35 023	3,5%	8 104	1,7%	26 919	5,2%
średnie ogólnokształcące	83985	8,4%	26 134	5,4%	57 851	11,2%
średnie zawodowe	193754	19,4%	97 676	20,1%	96 078	18,7%
zasadnicze zawodowe	184226	18,4%	117 212	24,2%	67 014	13%
podstawowe ukończone	344079	34,4%	171 718	35,4%	172 361	33,5%
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	66257	6,6%	24 886	5,1%	41 371	8%

Opracowanie własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002

Zauważa się również, iż osoby, które ukończyły wyłącznie szkołę podstawową lub nie zdobyły żadnego wykształcenia, to osoby najstarsze, powyżej 65 roku życia. Z kolei w grupie osób z wykształceniem wyższym zwraca uwagę wysoki udział osób młodych, które nie ukończyły jeszcze 30 lat.

3. Przedszkola

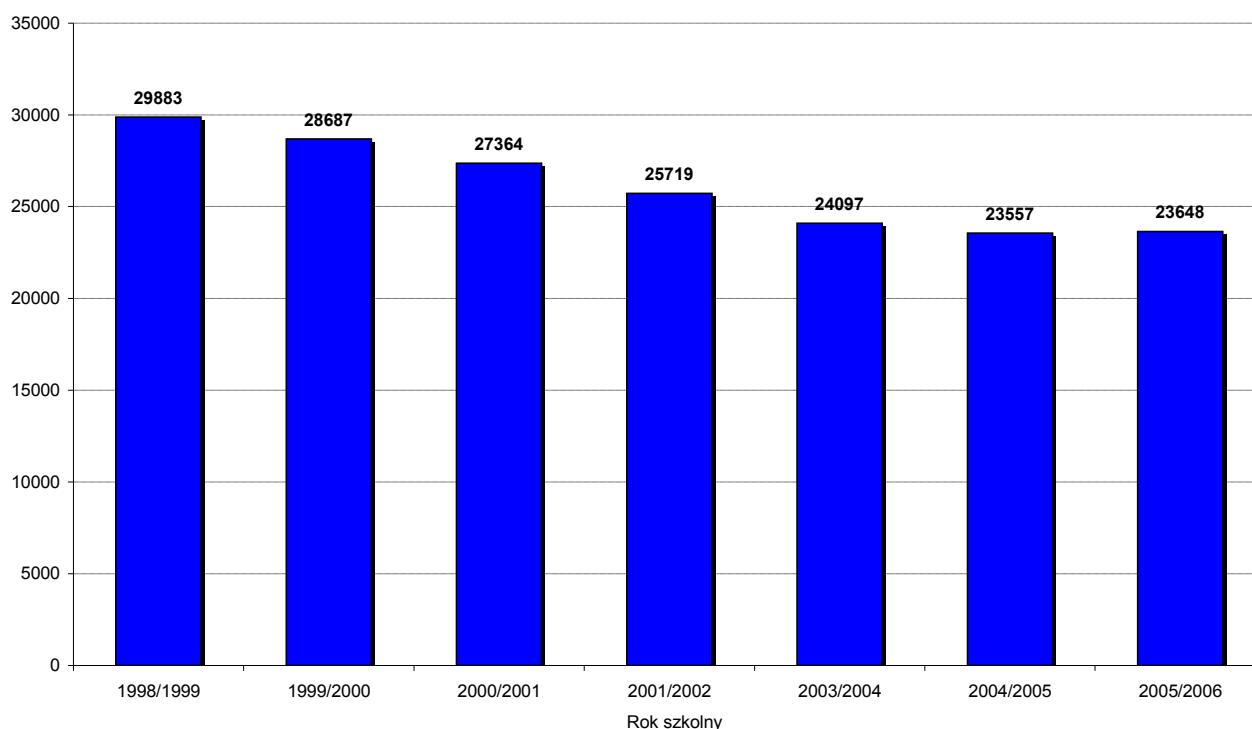
Wykres 4. Prognoza liczby ludności województwa podlaskiego w wieku 3-6 lat do 2030 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza prognoz Głównego Urzędu Statystycznego nt. liczby dzieci w wieku 3-6 lat zamieszkujących województwo podlaskie nasuwa dwa podstawowe wnioski. Przede wszystkim, w perspektywie dwudziestu kilku lat liczba dzieci w opisywanym przedziale wiekowym zmniejszy się o około 12 tysięcy. Jednocześnie należy zauważyć, iż spadek ten będzie stosunkowo łagodny w okresie od roku 2005 do roku 2013 (spadek o niecałe 4 tysiące). Od roku 2014 do 2019 liczba dzieci w wieku przedszkolnym nieznacznie wzrośnie, przy czym należy odnotować, iż nie osiągnie ona pułapu z roku 2005. Od roku 2020 rozpocznie się zdecydowanie gwałtowniejszy spadek, trwający nieprzerwanie do końca analizowanego przedziału czasowego. Przewiduje się, że w roku 2030 liczba dzieci w wieku 3-6 lat wynosić będzie niecałe 34,5 tysiąca osób, w porównaniu z 46 tysiącami w roku 2005.

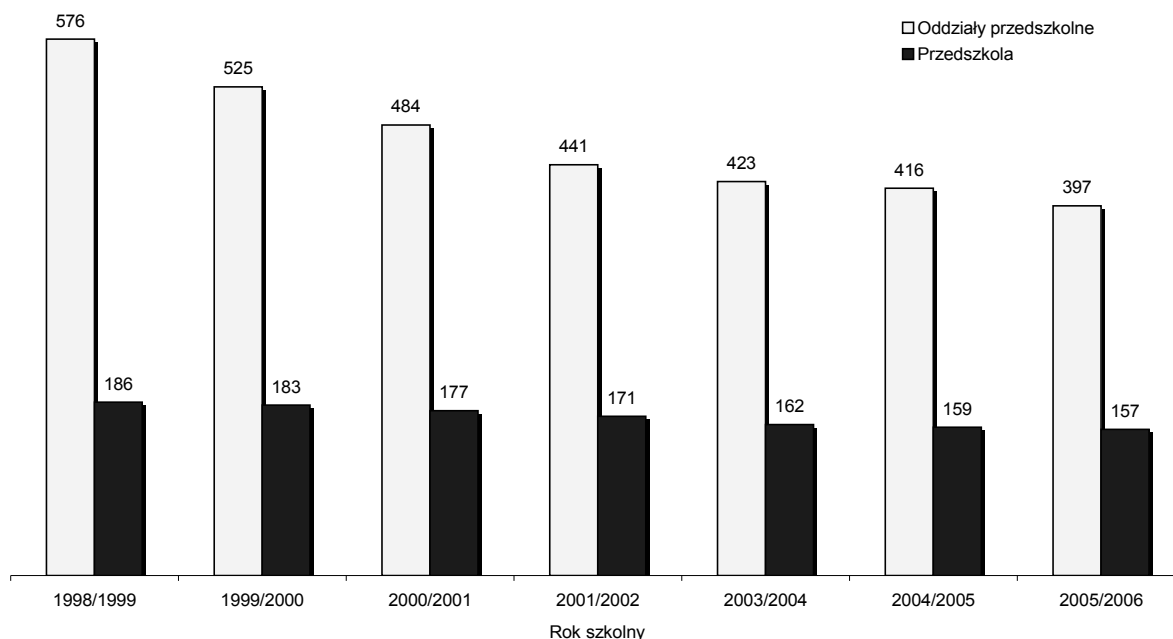
Wykres 5. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie podlaskim

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ciągu ostatnich kilku lat zmniejszeniu uległa liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. W roku szkolnym 1998/1999 było to niecałe 30 tysięcy osób, trzy lata później dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych, było już o ponad 4 tysiące mniej, w roku 2005/2006 (w porównaniu z rokiem 2001/2002) nastąpił spadek o kolejne 2 tysiące osób. Różnica między latami szkolnymi 1998/1999 a 2005/2006 wynosi ponad 6 tysięcy osób. Należy jednak zauważyć, iż w ostatnim roku szkolnym liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym uległa niewielkiemu wzrostowi.

Wykres 6. Liczba przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w województwie podlaskim

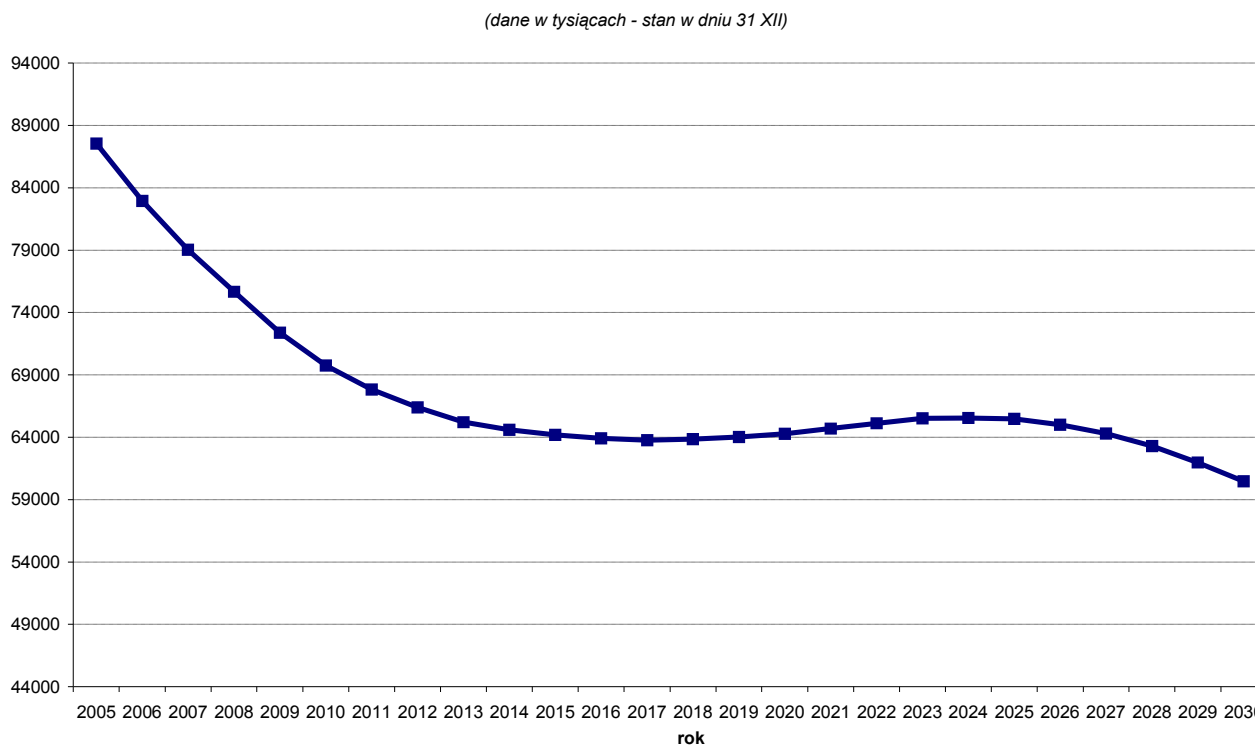
Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wraz ze spadkiem liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na przestrzeni ostatnich lat zmniejszeniu ulegała liczba przedszkoli. W roku szkolnym 2005/2006 była ona mniejsza, w porównaniu z rokiem 1998/1999 o 15,6%, tj. o 29 placówek. Zmniejszyła się także liczba dzieci do nich uczęszczających (różnica między latami 1998/1999 a 2005/2006 wynosi 3,8 tys. osób – spadek o 18,2%). Jednocześnie podkreślenia wymaga fakt, iż w latach 2003 - 2005 tendencja zniżkowa uległa zahamowaniu, a rok szkolny 2005/2006 charakteryzował się niewielkim wzrostem liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli. Ów wzrost obserwowalny był zarówno w przedszkolach wiejskich, jak i miejskich.

W roku szkolnym 2005/2006 czynnych było 397 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Jest to spadek o 31% w porównaniu z rokiem szkolnym 1998/1999, kiedy takich oddziałów było 576. Jednocześnie liczba dzieci uczęszczających do tego rodzaju placówek zmniejszyła się o 26,9% (2,4 tysiąca osób). Spadek obserwowalny był konsekwentnie każdego roku, poczynając od 1998/1999, a kończąc na roku szkolnym 2005/2006. Wspomniany wcześniej łagodny wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w roku 2005/2006 był więc wyłącznie rezultatem zwiększonej frekwencji w przedszkolach.

4. Szkoły podstawowe

Wykres 7. Prognoza liczby ludności w wieku 7-12 lat w województwie podlaskim do 2030 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując prognozowane przez Główny Urząd Statystyczny zmiany liczby dzieci w wieku 7-12 lat w latach 2005-2030 zauważa się, iż do 2017 roku będzie trwać znaczący spadek liczby osób w omawianym przedziale wiekowym. Szczególnie gwałtownym spadkiem charakteryzować się będą lata 2005-2013, kiedy to liczba dzieci zmniejszać się będzie od tysiąca do nawet 5 tysięcy rocznie. W latach 2019 – 2024 ta wielce niekorzystna tendencja ulegnie zahamowaniu i rozpocznie się powolny wzrost. Ten 5 letni okres wzrostu zakończy się jednak w roku 2025, kiedy to ponownie na terenie województwa podlaskiego zmniejszać się będzie liczba osób w wieku od 7 do 12 lat. Spadek ten będzie jednak wolniejszy od tego obserwowanego w latach 2005-2013.

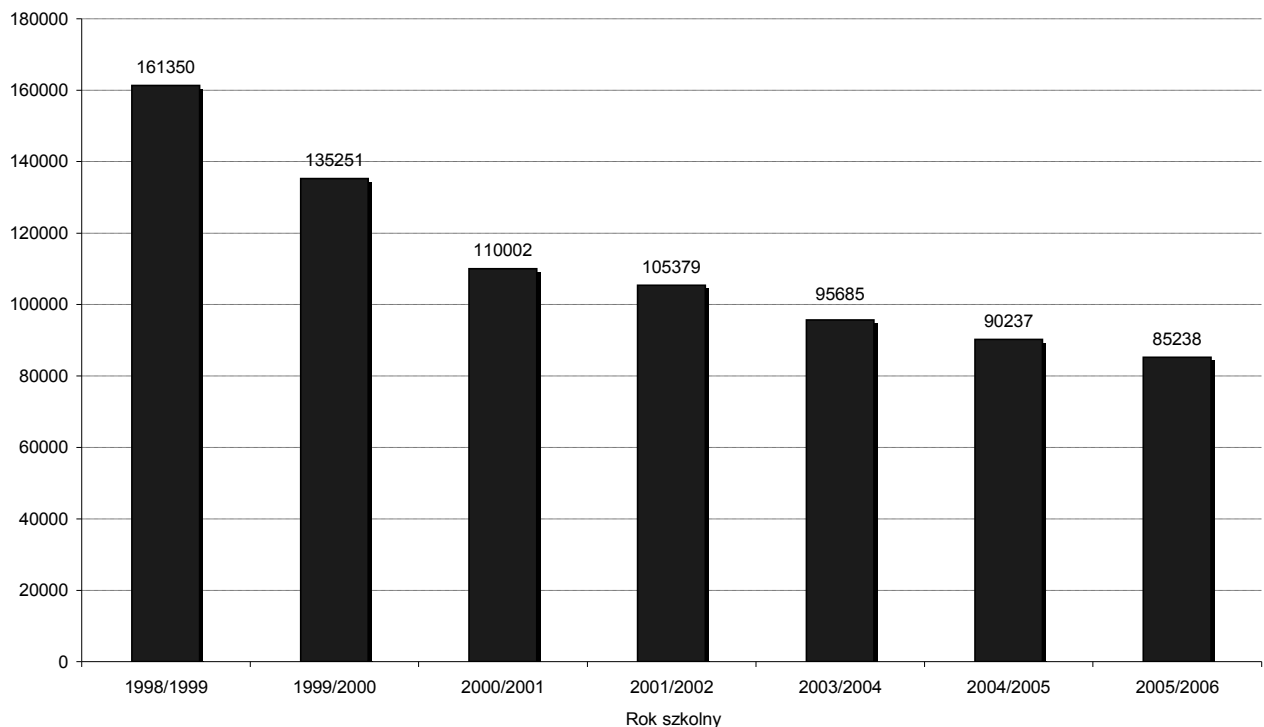
W rezultacie w roku 2030 województwo będzie zamieszkiwać ok. 60,5 tys. dzieci w wieku 7-12 lat wobec 87,5 tys. w roku 2005. Jest to spadek o 27 tysięcy, tj. o 30,9%.

W roku szkolnym 2005/2006 w 502 szkołach znajdujących się na terenie województwa podlaskiego uczyło się 85,2 tys. dzieci. W porównaniu z rokiem 1998/1999 liczba szkół zmniejszyła się o 231 placówek, natomiast liczba uczniów spadła o 52,8%. Taki stan rzeczy powodowany był

w znacznej mierze (w pierwszym okresie omawianego przedziału czasowego) reformą edukacyjną i przejściem dwóch roczników do szkół gimnazjalnych. Ubytek uczniów w ostatnich latach był już wolniejszy, ale determinowały go w zdecydowanie większym stopniu zjawiska demograficzne.

W ciągu ostatnich trzech lat liczba szkół podstawowych (z wyłączeniem szkół specjalnych) zmniejszyła się na terenach wiejskich o 32 placówki, natomiast w miastach o 19. Warto jednak zaznaczyć, że liczba szkół miejskich w ciągu ostatnich dwóch lat pozostała na niemal niezmiennym poziomie (w roku szkolnym 2004/2005 było ich 111, rok później-110). Szkół wiejskich w roku szkolnym 2003/2004 było 406, rok później-391, a w roku 2005/2006 ich liczba spadła do 374.

Wykres 8. Liczba uczniów szkół podstawowych w województwie podlaskim

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

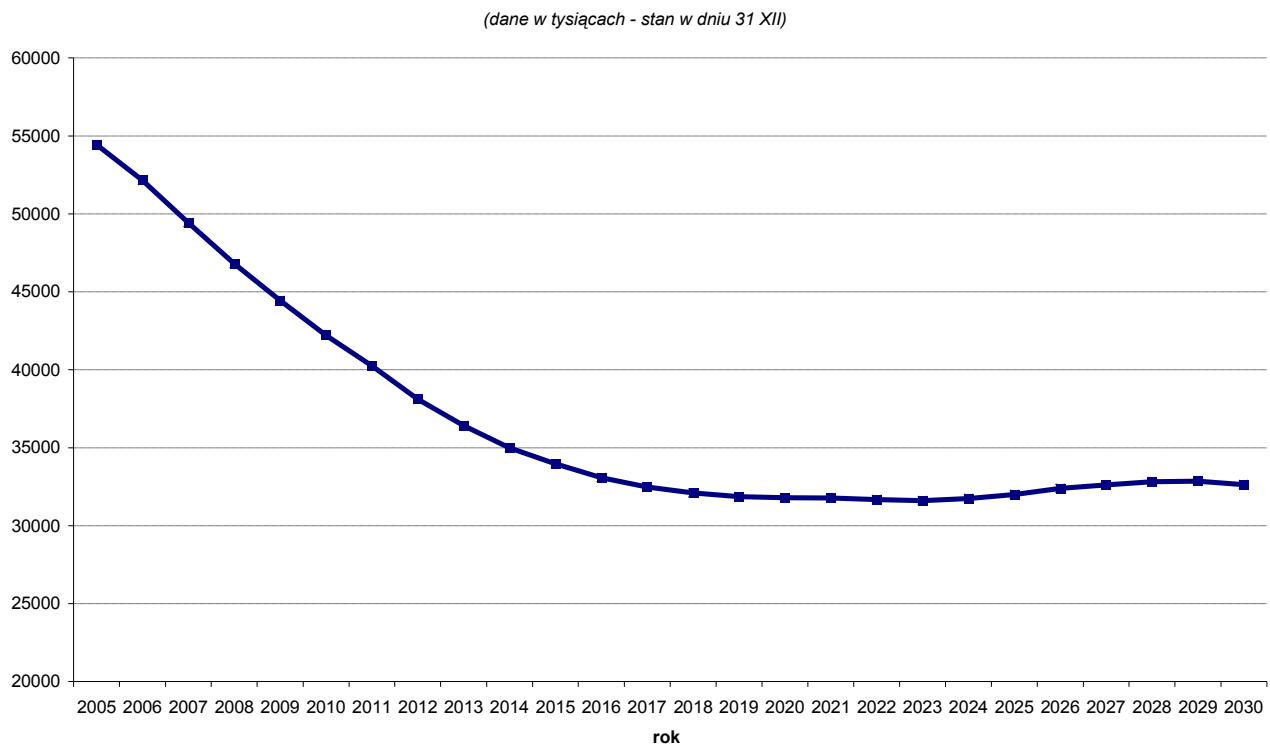
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (z wyłączeniem szkół specjalnych) prowadzone są głównie przez samorzady gmin, natomiast szkoły podstawowe specjalne przez samorzady powiatów. W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim, samorządom gmin podlegało 447 szkół, co stanowiło 92,3% wszystkich placówek, natomiast 15 spośród 18 szkół specjalnych podlegało samorządom powiatowym lub samorządom miast na prawach powiatu. Organizacje społeczne i stowarzyszenia prowadziły 30 szkół podstawowych i jedną szkołę specjalną, organizacje wyznaniowe – 3 szkoły podstawowe i jedną szkołę specjalną. Jedna szkoła specjalna

podporządkowana była centralnej administracji rządowej, natomiast 4 szkoły podlegały innym organizacjom.

Liczba uczniów przypadających na jedną szkołę w województwie podlaskim w roku szkolnym 2005/2006 była o 3 mniejsza niż rok wcześniej i wyniosła 175 osób. Wystąpiły też duże różnice w liczbie uczniów uczęszczających do szkół miejskich i wiejskich. W przypadku szkół miejskich na jedną placówkę przypada 468 uczniów, w szkołach wiejskich liczba ta jest pięciokrotnie mniejsza.

5. Gimnazja

Wykres 9. Prognoza liczby ludności w wieku 13-15 lat w województwie podlaskim do 2030 r.

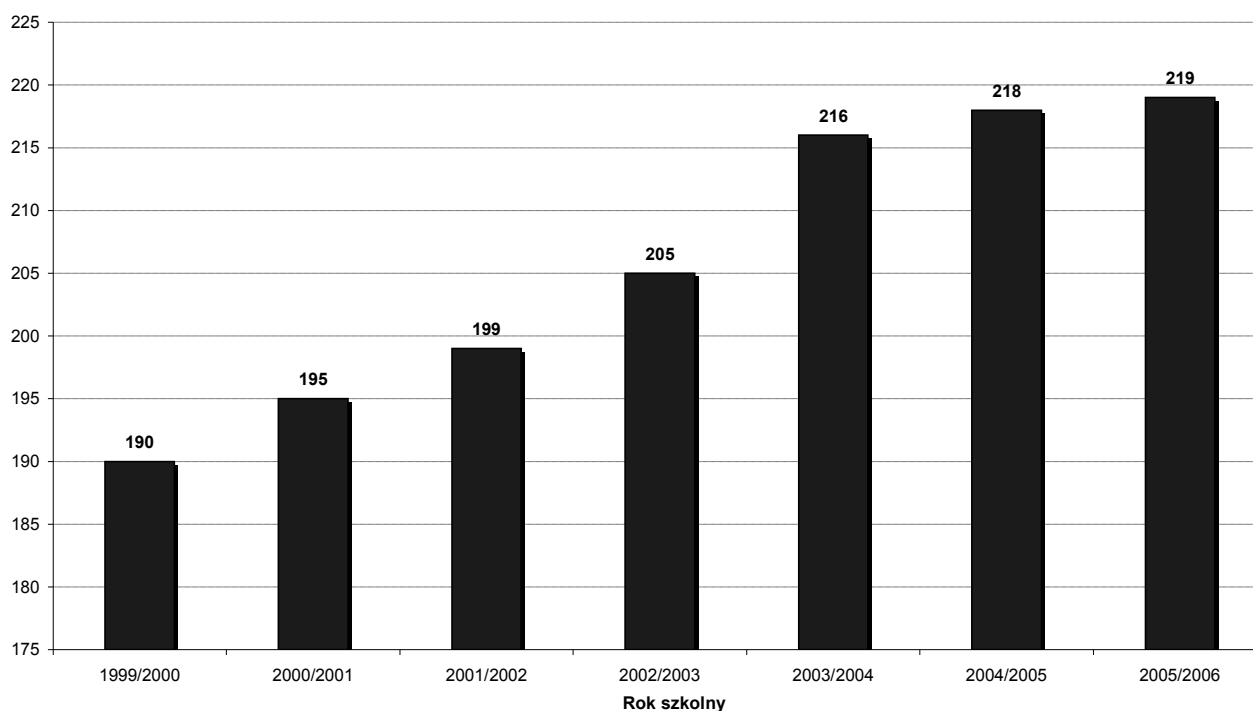
Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego odnoszące się do liczby dzieci w wieku 13-15 lat przewidują, że najbliższe lata charakteryzować się będą szybkim spadkiem liczby osób w opisywanym przedziale wiekowym. Spadek trwać będzie nieprzerwanie do roku 2023, przy czym największe zmiany nastąpią w latach 2005-2016. Po 2017 roku, zmniejszanie się liczby młodzieży ulegnie wyraźnemu spowolnieniu, a w latach 2023-2029 nastąpi łagodny wzrost stanu liczebnego tej grupy wiekowej. Zmniejszać się będzie zarówno liczba dzieci zamieszkujących miasta (do roku 2030 spadek o 43%), jak i wsie (spadek o 35,9%). W rezultacie liczba dzieci

w roku 2030 wynosić będzie 32,6 tysiące osób i będzie o ponad 21 tysięcy mniejsza od stanu zanotowanego w roku 2005, co oznacza 40-procentowy spadek.

W roku szkolnym 2005/2006 w 219 gimnazjach województwa podlaskiego (łącznie ze szkołami specjalnymi) kształciło się 53873 uczniów. W porównaniu z rokiem wcześniejszym liczba gimnazjów pozostała na niemal identycznym poziomie (przybyła jedna placówka); liczba uczniów zmniejszyła się o 1,9 tysiąca osób.

Wykres 10. Liczba gimnazjów dla dzieci i młodzieży w województwie podlaskim (w tym gimnazja specjalne)

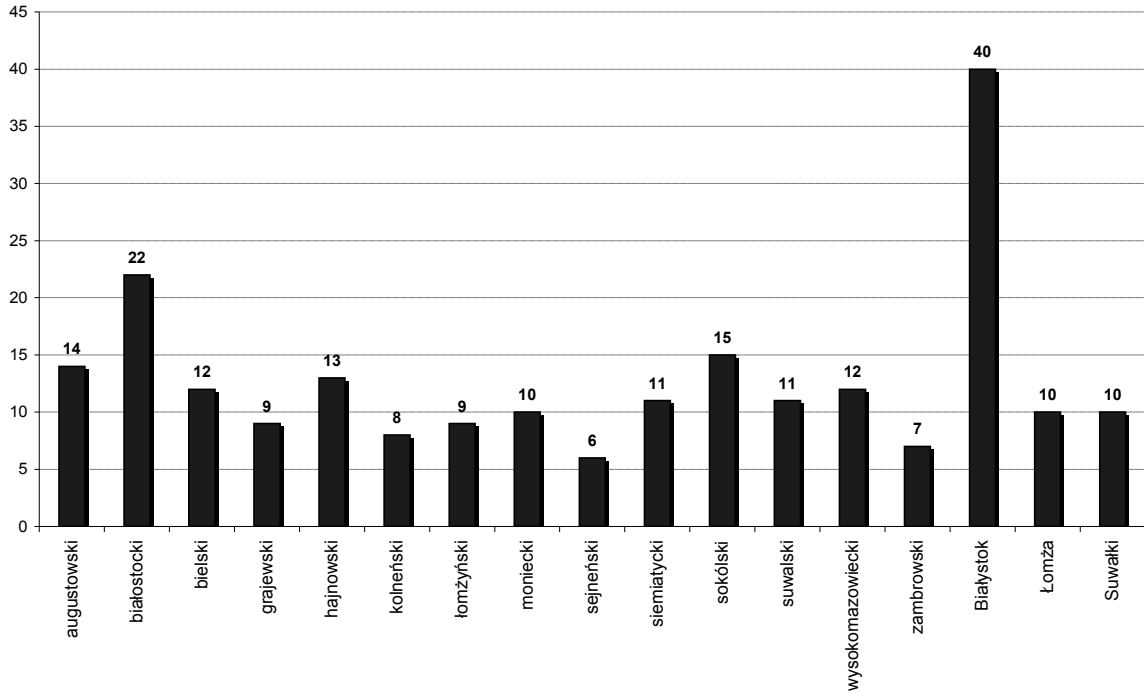
Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 200 gimnazjach (bez szkół specjalnych) naukę pobierały 1904 osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Liczba szkół gimnazjalnych na terenach wiejskich i miejskich była bardzo zbliżona (w roku 2005/2006 istniały 102 placówki miejskie i 98 wiejskich). Większe różnice występowały w liczbie uczniów: 35,6 tysiąca uczyło się w obiektach miejskich, natomiast 17,4 tys. w szkołach wiejskich. W rezultacie na jedną szkołę miejską przypadało 350 uczniów, podczas gdy na szkołę wiejską 178. Godny odnotowania jest fakt, iż mimo tego liczba uczniów przypadających na jedną klasę nie różniła się znacznie w placówkach miejskich i wiejskich. W przypadku tych pierwszych było to 25 osób, w przypadku drugich – 23 osoby.

Zdecydowana większość gimnazjów w roku szkolnym 2005/2006 prowadzona była przez jednostki samorządu terytorialnego (196 obiektów). Pozostałe placówki znajdowały się pod pieczę

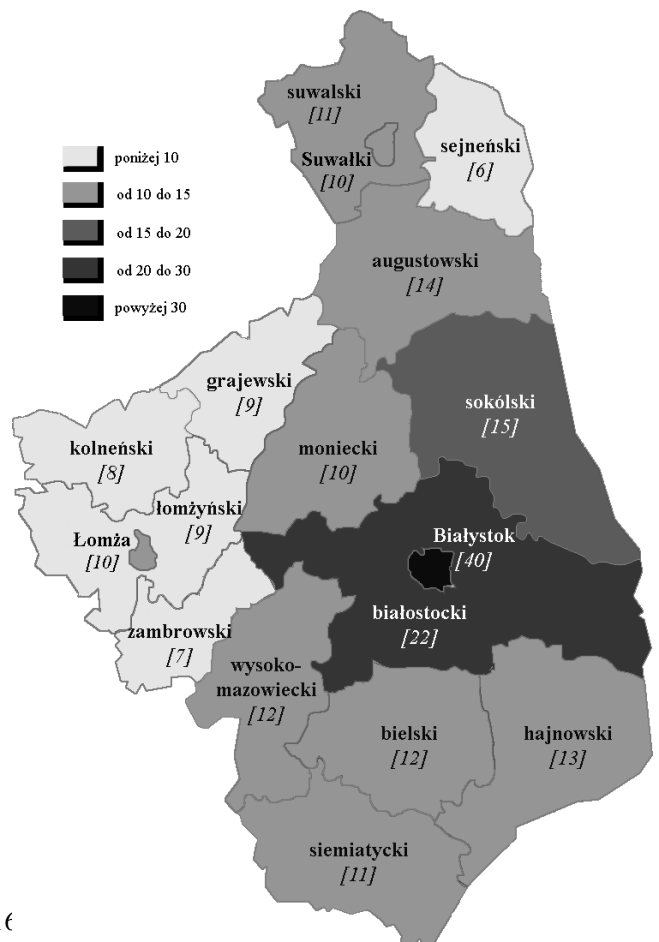
organizacji społecznych i stowarzyszeń (14), organizacji wyznaniowych (3), jednostek administracji centralnej (1) i innych organów prowadzących (5).

Wykres 11. Gimnazja w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego w roku szkolnym 2005/2006

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

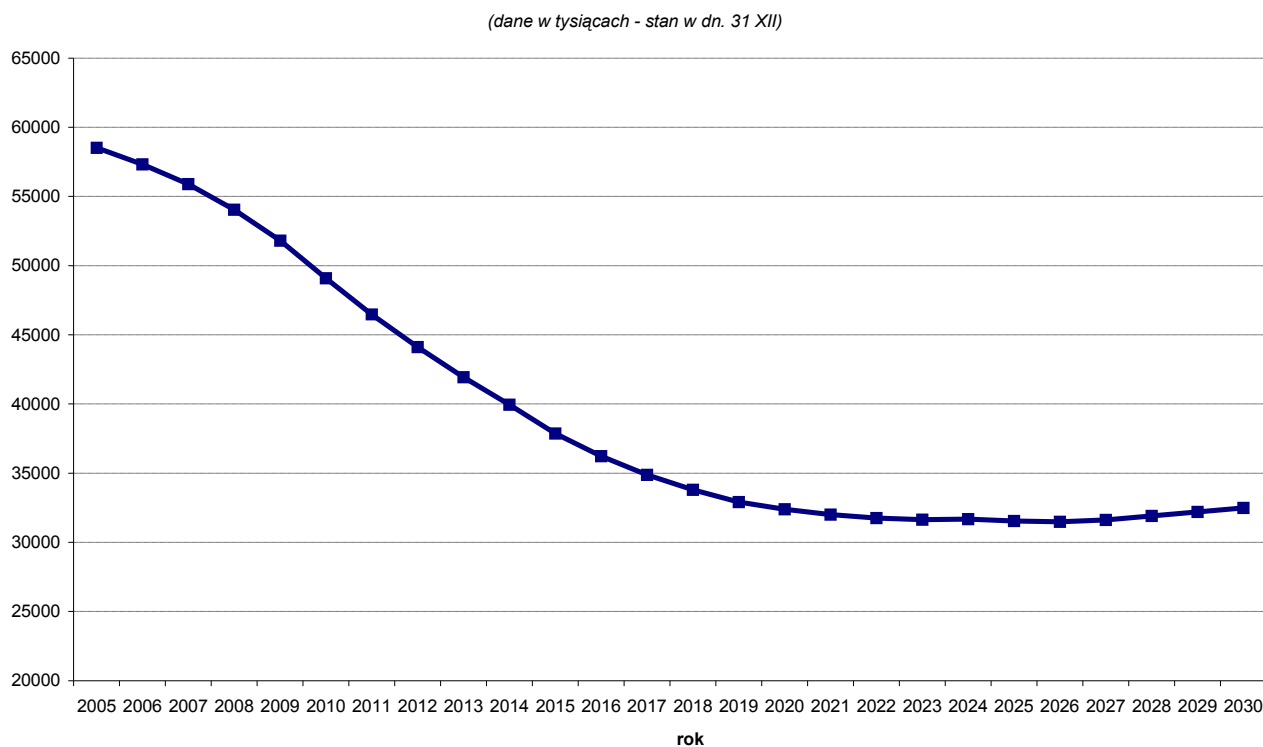
Liczba gimnazjów znajdujących się na terenie poszczególnych powiatów województwa podlaskiego jest bardzo zróżnicowana. Najwięcej szkół gimnazjalnych znajdowało się w Białymstoku (40 obiektów) oraz w powiatach białostockim (22) i sokólskim (15).

6. Szkoły ponadgimnazjalne

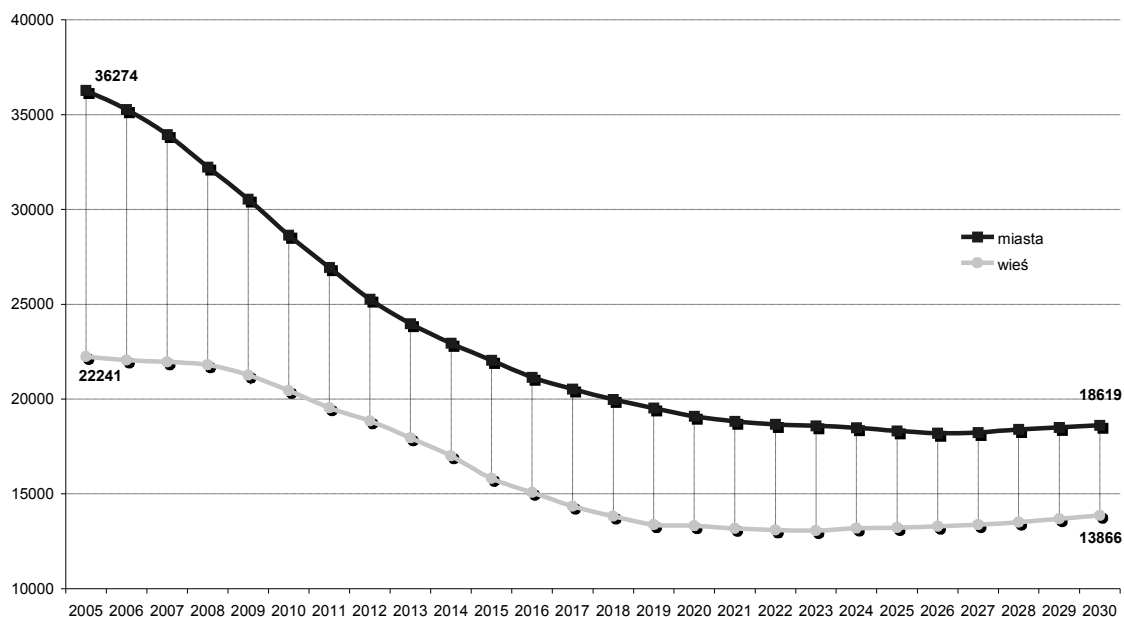
Wykres 12. Prognoza liczby ludności w wieku 16-18 lat w województwie podlaskim do 2030 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Negatywne tendencje prognozowane przez Główny Urząd Statystyczny w odniesieniu do dzieci znajdują odzwierciedlenie również w starszych grupach wiekowych. Polegać one będą na gwałtownym spadku liczby młodzieży w wieku 16-18 lat do 2019 roku, kiedy to opisywana grupa wiekowa zmniejszać się będzie średnio o 1,7 tys. osób rocznie. Ta niekorzystna tendencja utrzymać się będzie aż do roku 2026, chociaż od roku 2020 ulegnie spowolnieniu. Od roku 2027 liczba młodzieży zacznie powoli wzrastać. W rezultacie w 2030 roku województwo podlaskie będzie zamieszkiwać o 26 tysięcy osób mniej w wieku 16-18 lat niż w 2005 roku. Będzie to spadek o 44,5%. Zmniejszać się będzie zarówno liczba młodzieży zamieszkującej tereny wiejskie, jak i miejskie. Należy jednak dodać, że spadek ten będzie większy na obszarach miejskich, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres 13. Prognoza liczby ludności w wieku 16-18 w województwie podlaskim do 2030 r., z podziałem na tereny wiejskie i miejskie

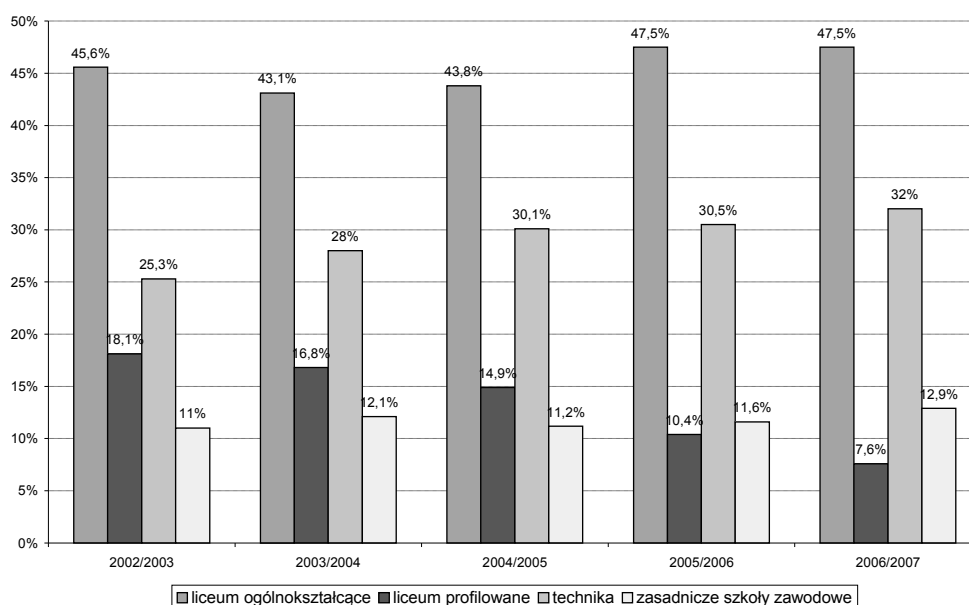

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W miastach tendencja spadkowa będzie też trwała o kilka lat dłużej niż na wsiach, czego rezultatem będzie widoczne zbliżanie się liczby młodzieży zamieszkującej tereny wiejskie i miejskie.

Na załączonym wykresie przedstawione zostały wyniki rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych w okresie ostatnich kilku lat.

Wykres 14. Wyniki rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych w województwie podlaskim

Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Białymstoku

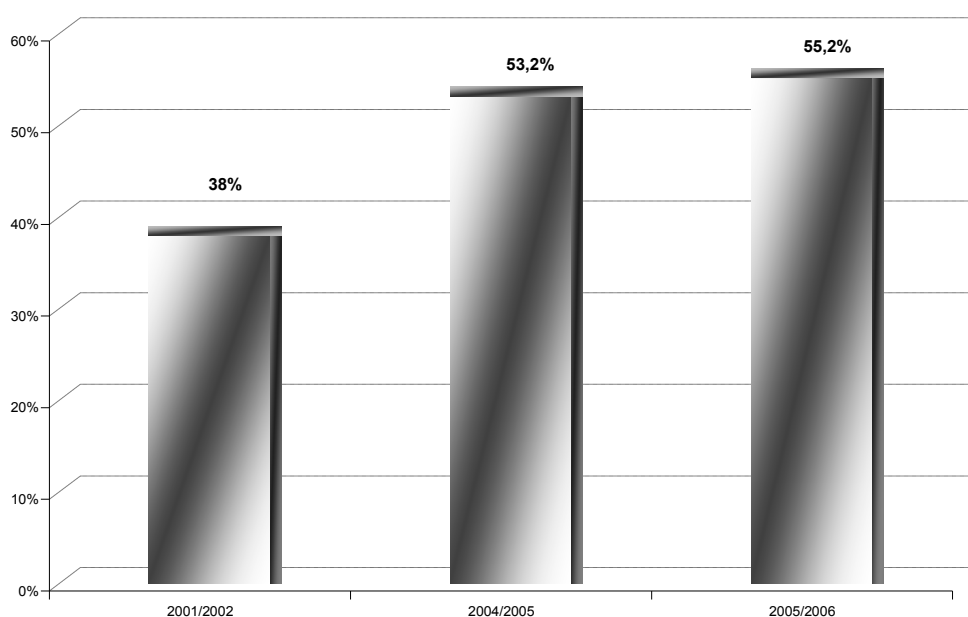
Daje się zauważyć wyraźnie mniejsze zainteresowanie liceami profilowanymi, które w roku szkolnym 2006/2007 wybrało zaledwie 7,6% kandydatów. W porównaniu z rokiem szkolnym 2002/2003 oznacza to spadek o 10,5%. Jest to sytuacja odmienna od tej, z którą mamy do czynienia w przypadku techników, które cieszą się z roku na rok coraz większą popularnością. W roku szkolnym 2002/2003 ten typ szkoły wybrało 25,3% gimnazjalistów, podczas gdy cztery lata później zdecydowało się na nie 32% uczniów kończących naukę w gimnazjach. Największym zainteresowaniem cieszą się wciąż (mimo niewielkiego spadku w latach 2003/2004 i 2004/2005) licea ogólnokształcące, które wybiera 47,5% uczniów. Popularność zasadniczych szkół zawodowych nie uległa istotnym zmianom i od kilku lat utrzymuje się na poziomie 11-12%. W ostatnim roku szkolnym wybrało je nieco więcej, bo ok. 13% gimnazjalistów.

6.1. Licea ogólnokształcące

W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim funkcjonowało 77 liceów ogólnokształcących, z czego zdecydowana większość (71) zlokalizowana była w miastach. Kształciło się w nich 25,3 tysiące uczniów, a 15,8 tysięcy stanowiły kobiety. W roku szkolnym 2005/2006 liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę wynosiła 329, a w porównaniu z rokiem szkolnym 2004/2005 wzrosła o około 10 osób.

Spośród 77 liceów aż 70 podlegało jednostkom samorządu terytorialnego, 3 – organizacjom społecznym i stowarzyszeniom, 1 – organizacjom wyznaniowym, 3 – innym organom prowadzącym.

Wykres 15. Wartości współczynnika skolaryzacji brutto w liceach ogólnokształcących województwa podlaskiego

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Współczynnik skolaryzacji brutto¹ w ciągu ostatnich dwóch lat uległ niewielkiemu wzrostowi i w roku szkolnym 2005/2006 wynosił 55,2%. Widoczne są jednak różnice wielkości wskaźnika, kiedy rozpatruje się go ze względu na płeć uczniów. Dla mężczyzn wynosi on 44,7%, dla kobiet 66,3%.

Utrzymujące się wysokie zainteresowanie nauką w liceach ogólnokształcących jest bez wątpienia wynikiem rosnących aspiracji edukacyjnych społeczeństwa, które kierowane są często na uzyskanie wyższego wykształcenia. Dzięki temu licea ogólnokształcące są zdecydowanie najpopularniejszym typem szkół wśród uczniów szkół gimnazjalnych.

6.2. Szkoły średnie techniczne

W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim funkcjonowało 88 techników (łącznie z technikami uzupełniającymi). W porównaniu z rokiem 2004/2005 jest to spadek o 11 placówek. W szkołach tych kształciło się 19516 uczniów, z czego 1/3 stanowiły kobiety. W zestawieniu z rokiem szkolnym 2004/2005 liczba uczniów uczęszczających do techników uległa niewielkiemu zmniejszeniu (ok. 0,3 tys. osób).

Współczynnik skolaryzacji liczony łącznie w technikach i liceach profilowanych w roku szkolnym 2005/2006 wynosił 51,9% (61,4% dla mężczyzn, 41,9% dla kobiet).

Najpopularniejszymi kierunkami kształcenia w technikach były kierunki inżyniersko-techniczne, społeczne oraz usług dla ludności, natomiast w liceach profilowanych najwięcej uczniów kształciło się na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych.

W województwie podlaskim uczniowie kształcący się w technikach mają do wyboru 30 zawodów. Do najpopularniejszych należą technik mechanik, technik ekonomista, technik rolnik, technik elektronik, technik technologii żywności oraz technik żywienia i gospodarstwa domowego.

6.3. Zasadnicze szkoły zawodowe

Zasadnicze szkoły zawodowe cieszą się zdecydowanie mniejszą popularnością wśród młodzieży. W roku szkolnym 2005/2006 uczyło się w nich 5350 osób, z czego 1220 stanowiły kobiety. Współczynnik skolaryzacji wynosił 10,2% (15% w przypadku mężczyzn i 5,1% w przypadku kobiet).

---

¹ Relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Rozwojowi szkolnictwa zawodowego sprzyja przede wszystkim dynamiczny rozwój gospodarczy, przynoszący duże zapotrzebowanie na wykwalifikowaną siłę roboczą oraz otwarty rynek pracy w krajach Unii Europejskiej. Dodatkowo widoczne jest zwiększone zainteresowanie pracodawców częściowym ponoszeniem kosztów edukacji młodzieży, wynikające z coraz bardziej widocznego braku fachowców w niektórych sektorach gospodarki.

Uczniowie wybierający ten kierunek edukacji w roku szkolnym 2005/2006 mieli do dyspozycji 45 placówek tego rodzaju i był to stan, który nie uległ zmianie w porównaniu z rokiem wcześniejszym.

W przypadku zasadniczych szkół zawodowych największą popularnością cieszą się kierunki inżynieryjno-techniczne, na których kształci się 43,4% wszystkich uczniów. Mniej popularne są kierunki obejmujące zagadnienia produkcji i przetwórstwa – 22% oraz usług dla ludności – 17,5%.

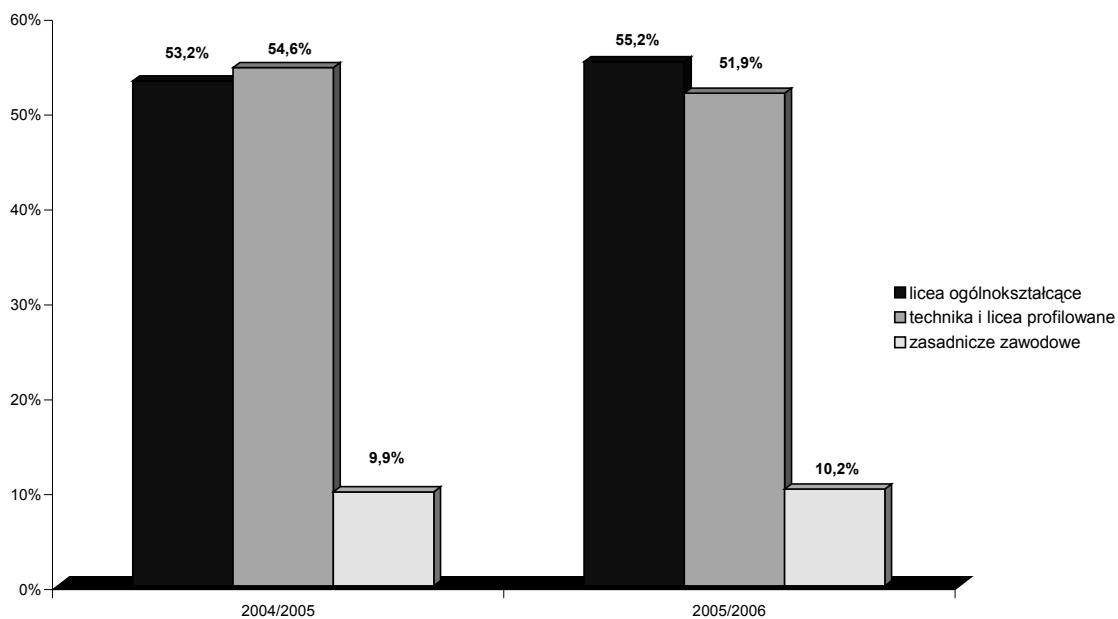
Do najpopularniejszych zawodów w zasadniczych szkołach zawodowych należą mechanik pojazdów samochodowych, kucharz małej gastronomii, cukiernik, sprzedawca, piekarz oraz technolog robót wykończeniowych w budownictwie.

W większości zawodów nauczanych w szkołach zawodowych kształcenie odbywa się również przy udziale pracodawców, w tzw. systemie klas wielozawodowych. Ta forma kształcenia cieszy się jednak słabnącym zainteresowaniem uczniów.

W nieodległej przyszłości przed szkołami zawodowymi pojawić się mogą pewne zagrożenia. W ich kontekście najczęściej zwraca się uwagę na wyposażenie szkół, które niejednokrotnie nie nadąża za szybkimi zmianami technologicznymi. Ponadto, obserwuje się zwiększoną rezygnację z pracy nauczycieli przedmiotów zawodowych, co powodowane jest niskimi płacami w systemie oświaty oraz dużą chłonnością rynku pracy.

Wracając na zakończenie do wartości współczynnika skolaryzacji brutto w omawianych wyżej typach szkół należy stwierdzić, iż w ostatnim okresie uległy one niewielkim zmianom. W przypadku szkół ogólnokształcących nastąpił wzrost o dwa punkty procentowe (z 53,2% w roku szkolnym 2004/2005, do 55,2% w roku 2005/2006). W technikach i liceach profilowanych tendencja była odmienna – współczynnik skolaryzacji zmniejszył się o 2,7% i w roku szkolnym 2005/2006 wynosił 51,9%. Stosunkowo najmniejsze zmiany dotyczyły zasadniczych szkół zawodowych, gdzie wartość wskaźnika zmieniła się zaledwie o 0,3%.

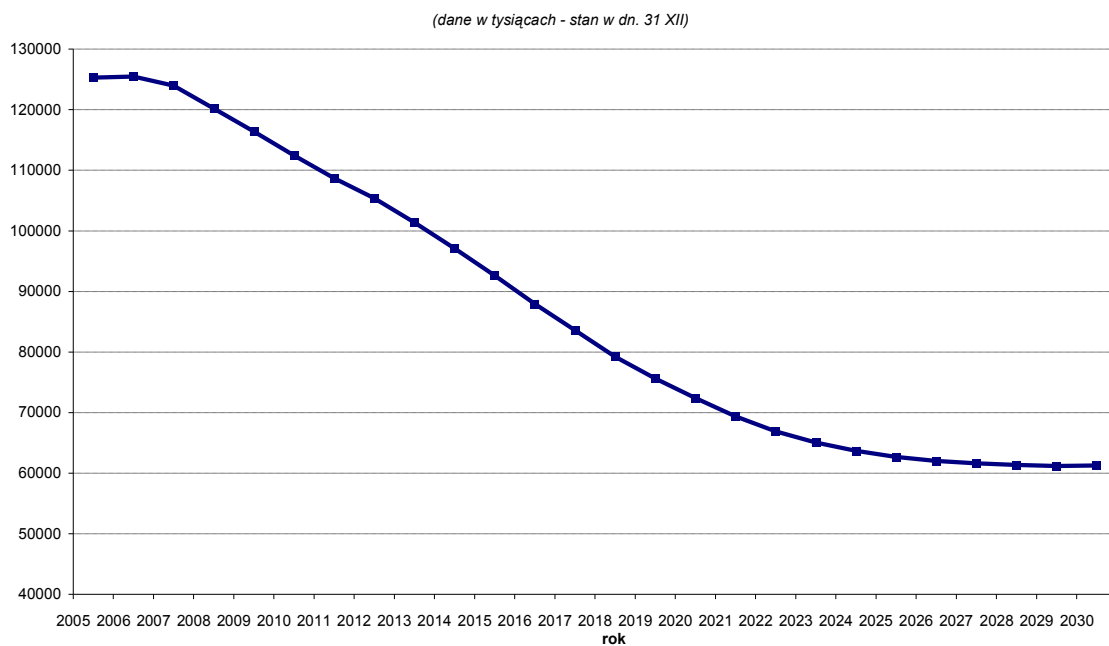
Wykres 16. Wartości współczynnika skolaryzacji brutto w szkołach województwa podlaskiego

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

7. Szkolnictwo wyższe i policealne

Wykres 17. Prognoza liczby ludności w wieku 19-24 lat w województwie podlaskim do 2030 r.

Analiza zmian dokonujących się w strukturze ludności województwa podlaskiego dowodzi, że najbliższe lata charakteryzować się będą szybkim spadkiem liczby osób w wieku od 19 do 24 lat. Spadek ten będzie występował niemal przez cały czas trwania analizowanego przedziału czasowego, chociaż jego ostatnie lata odznaczają się spowolnieniem tej negatywnej tendencji. Jej efekty będą jednak miały ogromne znaczenie dla szkół wyższych znajdujących się w województwie podlaskim. Najbliższe 20-lecie przyniesie bowiem spadek liczby potencjalnych studentów aż o 50%. Jest to pesymistyczna perspektywa, obok której trudno przejść obojętnie.

7.1. Szkolnictwo policealne

W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim naukę w szkołach policealnych pobierało 11458 uczniów. Zdecydowana większość z nich - 69,5% - kształciła się w systemie zaocznym, 28,3% osób uczęszczało do szkół dziennych, a zaledwie 2,1% do placówek o profilu wieczorowym. W porównaniu z latami minionymi liczba uczniów szkół policealnych uległa wyraźnemu wzrostowi (w stosunku do roku szkolnego 2004/2005 o 6,8% i aż o 43,9% w zestawieniu z rokiem szkolnym 2000/2001).

Do dyspozycji mieszkańców podlaskiego były 124 szkoły policealne, tj. o 6 obiektów więcej niż roku szkolnym 2004/2005 i o 44 więcej niż w roku 2000/2001.

Najwięcej uczniów kształciło się na kierunkach informatycznych (18,8% ogółu uczących się w szkołach policealnych), usług dla ludności (14,1%), ekonomicznych i administracyjnych (13,8%) oraz pedagogicznych (13,6%).

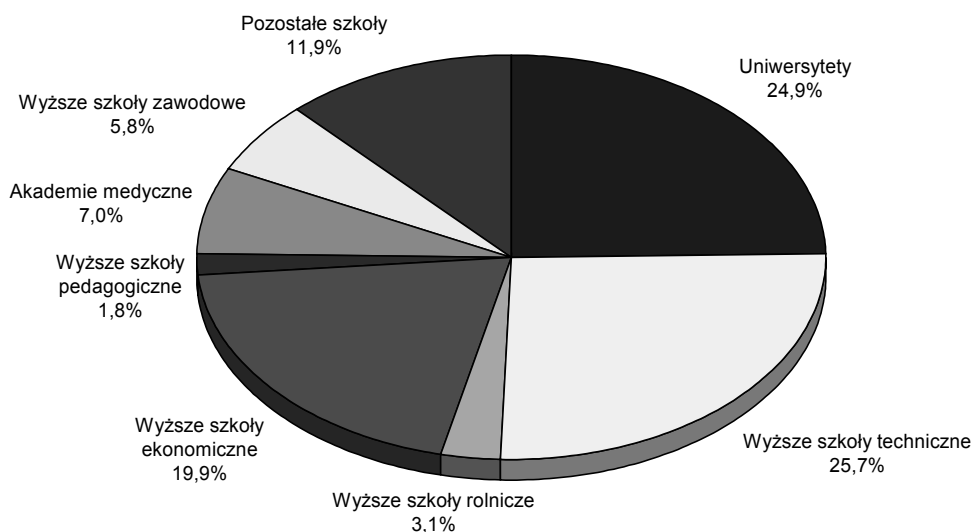
7.2. Szkolnictwo wyższe

W roku akademickim 2005/2006 w 19 szkołach wyższych województwa podlaskiego studiowało 53306 osób (29264 kobiet i 24042 mężczyzn). Współczynnik skolaryzacji brutto wynosił 41,4% (36% w przypadku mężczyzn i 47% wśród kobiet) i był nieco niższy od tego, który zanotowano rok wcześniej (41,7%).

Mimo niewielkiego wzrostu liczby studentów (o 141 osób) zmniejszeniu uległa liczba nauczycieli akademickich (spadek z 2996 w roku 2004/2005 do 2941 w roku 2005/2006).

Najwięcej studentów posiadały wyższe szkoły techniczne (13706), uniwersytety (13248) oraz wyższe szkoły ekonomiczne (10591).

Wykres 18. Struktura studentów szkół wyższych województwa podlaskiego w roku akademickim 2005/2006

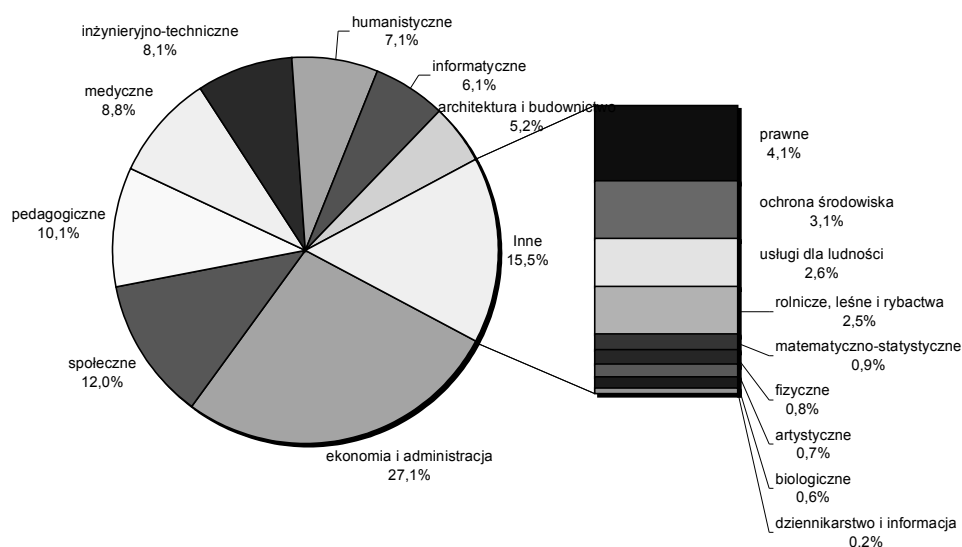
Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponad połowa wszystkich studentów studiowała w systemie zaocznym (51,7%), natomiast 45,1% kształciło się w systemie dziennym.

W roku 2005 na terenie województwa podlaskiego 61,3% studiujących kształciło się w szkołach publicznych, a 38,7% w szkołach niepublicznych. W roku akademickim 2005/2006 zdecydowanie największą popularnością cieszyły się kierunki ekonomiczne i administracyjne, na których studiowało 27,1% wszystkich osób. Rzadziej wybierano kierunki społeczne (12%) oraz pedagogiczne (10,1%). Udział żadnego z pozostałych kierunków nie przekraczał 10% ogólnej liczby studiujących. Niewątpliwie zwraca uwagę niski odsetek osób uczących się na studiach inżyniersko-technicznych (8,1%) oraz informatycznych (6,1%).

Wykres 19. Struktura kierunków kształcenia w szkołach wyższych województwa podlaskiego w roku 2005

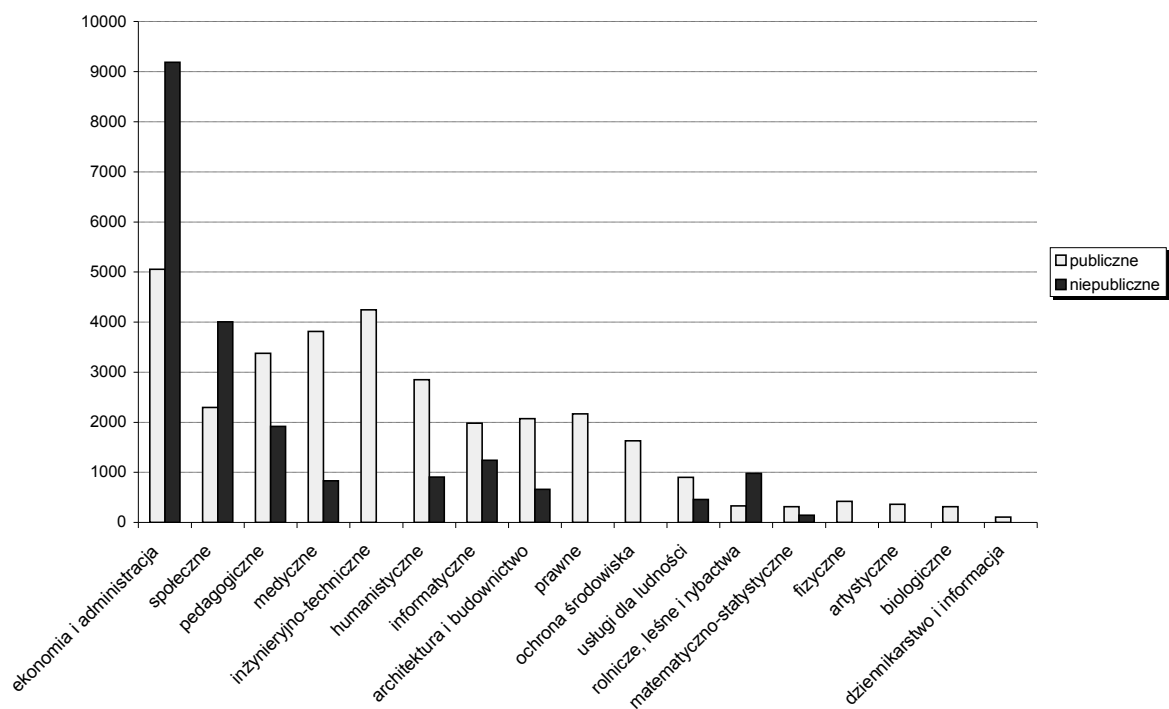

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Interesująco prezentuje się zestawienie struktury kierunków kształcenia z podziałem na szkoły publiczne i niepubliczne. Na przedstawionym wykresie widzimy, że kierunki ekonomiczno-administracyjne są najpopularniejsze zarówno w szkołach publicznych, jak i niepublicznych. Należy jednak podkreślić, iż w tych ostatnich liczba osób na nich studiujących stanowi zdecydowanie większy udział w ogólnej liczbie studentów (45,2%), niż ma to miejsce w szkołach publicznych (15,7%).

W przypadku innych kierunków zaczynają rysować się wyraźne różnice między placówkami publicznymi a niepublicznymi. W szkołach publicznych drugie miejsce pod względem liczby studiujących zajmują kierunki inżynierijno-techniczne (13,2% studiujących), a trzecie medyczne (11,8%), w szkołach niepublicznych są to odpowiednio kierunki społeczne (19,7%) i pedagogiczne (9,4%). Do powyższych różnic należy dodać jeszcze jedną. Otóż w szkołach publicznych znajdujących się na terenie województwa podlaskiego młodzież ma do wyboru zdecydowanie większy wachlarz kierunków studiów niż w pozostałej części kraju.

Wykres 20. Struktura kierunków kształcenia w szkołach wyższych województwa podlaskiego w roku 2005 z podziałem na szkoły publiczne i niepubliczne

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

8. Kształcenie ustawiczne

W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim funkcjonowały 154 szkoły dla dorosłych, z czego 61,7% stanowiły licea ogólnokształcące. We wszystkich szkołach dla dorosłych kształciło się 10,3 tysiąca osób, co w zestawieniu z rokiem 2004/2005 oznacza spadek o 4,4%. Wśród uczniów przeważali mężczyźni stanowiący 60,8% wszystkich uczących się osób.

Kształcenie ustawiczne prowadzone jest w szkołach dla dorosłych, placówkach kształcenia ustawicznego, placówkach kształcenia praktycznego oraz ośrodkach doksztalcania i doskonalenia zawodowego. Cztery placówki prowadzące kształcenie ustawiczne na terenie województwa podlaskiego posiadają akredytację Podlaskiego Kuratora Oświaty. Ogółem w województwie podlaskim funkcjonuje 8 Centrów Kształcenia Ustawicznego, 10 Centrów Kształcenia Praktycznego oraz 6 Ośrodków Doksztalcania i Doskonalenia Zawodowego.

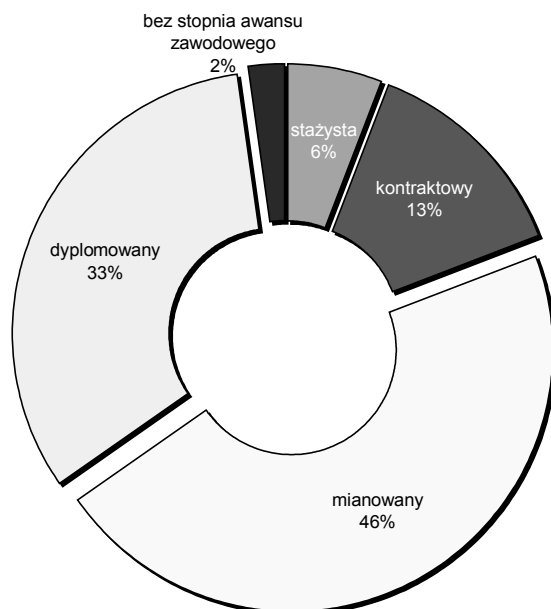
9. Nauczyciele

We wrześniu 2006 roku w województwie podlaskim pracowało 21,3 tysiąca nauczycieli, wśród których zdecydowaną większość (78,5%) stanowiły kobiety. Udział pań w kadrze nauczycielskiej był o 1,6% niższy od średniej liczonej dla całego kraju.

W pełnym wymiarze godzin zatrudnionych było 83% nauczycieli, co oznacza, że tygodniowa liczba zajęć była co najmniej równa pełnemu etatowi. Jest to wartość zbliżona do średniej krajowej, która wynosi 82%.

Najwięcej nauczycieli posiadało stopień nauczyciela mianowanego (46%), drugą pod względem liczebności grupę stanowili nauczyciele dyplomowani (33%), na trzecim miejscu uplasowali się nauczyciele kontraktowi (13%). Zdecydowanie najmniej było nauczycieli stażystów (6%) oraz nauczycieli nie posiadających stopnia awansu zawodowego (2%). Wartości liczone dla 16 województw są zbliżone i wynoszą w przypadku nauczycieli dyplomowanych – 31,3%, mianowanych – 45,4%, kontraktowych – 14,8%, stażystów – 6,1%, nauczycieli bez stopnia awansu zawodowego – 2,5%.

Wykres 21. Struktura nauczycieli w województwie podlaskim według stopnia awansu zawodowego we wrześniu 2006 r.

Opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej MEN oraz raportu CODN „Nauczyciele we wrześniu 2006. Stan i struktura zatrudnienia”

Wśród 21,3 tysiąca nauczycieli pracujących w województwie podlaskim najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (95,8%). Wykształcenie na szczeblu kolegium nauczycielskiego lub nauczycielskiego kolegium języków obcych posiadał 1% nauczycieli, a 1,8% posiadało wykształcenie na poziomie studium nauczycielskiego, pedagogicznego studium technicznego, studium wychowania przedszkolnego lub studium nauczania początkowego. Na terenie województwa podlaskiego we wrześniu 2006 roku pracowało również 1,4% nauczycieli z wykształceniem średnim. Zaledwie 1,3% wszystkich uczących nauczycieli nie posiadało przygotowania pedagogicznego.

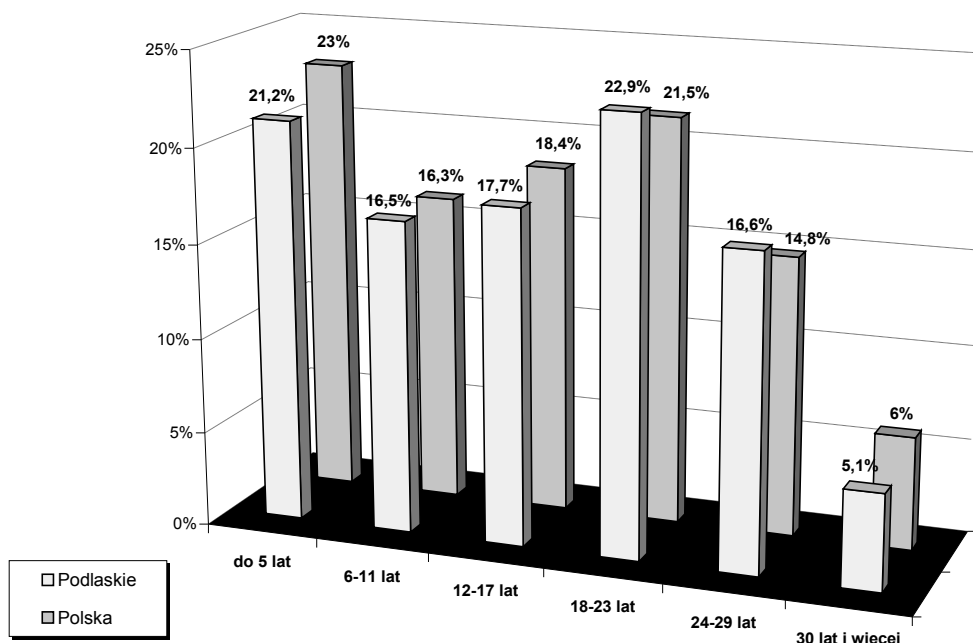
W roku szkolnym 2005/2006 część nauczycieli podejmowała również wysiłki zmierzające do uzyskania wyższego wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Takimi, formalnie potwierdzonymi formami kształcenia były m.in.: studia magisterskie, wyższe studia zawodowe, uzupełniające studia magisterskie czy kursy kwalifikacyjne. Dodatkowo uczestniczono w różnych formach doskonalenia, wzbogacających posiadane już kwalifikacje formalne.

System Informacji Oświatowej zawiera dane dotyczące jedynie długich form doskonalenia, a więc takich, które obejmują co najmniej 100 godzin. W roku szkolnym 2005/2006 w województwie podlaskim długie formy doskonalenia zawodowego ukończyło 521 osób (2,45% wszystkich nauczycieli), natomiast liczone łącznie wszystkie formy kształcenia – 2163 osób (10,15% nauczycieli). Zwłaszcza ten drugi wynik powinien stanowić powód do dużej satysfakcji, ponieważ stawia województwo na trzeciej pozycji w kraju. Województwo podlaskie wyprzedzają jedynie lubuskie (12,3%) oraz warmińsko-mazurskie (10,9%).

We wrześniu 2006 roku średnia wieku nauczycieli pracujących w 16 województwach wynosiła 41,6 lat. Z kolei analiza pedagogicznego stażu pracy prowadzona w 5-letnich przedziałach czasowych dowodzi, iż w skali kraju najliczniejszą grupę stanowią nauczyciele pracujący 5 lat i mniej. Drugą pod względem liczebności zbiorowość tworzą nauczyciele, których pedagogiczny staż pracy wynosi od 18 do 23 lat.

W województwie podlaskim te dwa przedziały są również najliczniej reprezentowane, przy czym to grupa nauczycieli ze stażem pedagogicznym wynoszącym od 18 do 23 lat zajmuje pierwsze miejsce. Osoby pracujące najkrócej, a więc do 5 lat, stanowią w województwie podlaskim 21,2% wszystkich nauczycieli. Najslabiej reprezentowana jest natomiast grupa nauczycieli pracujących 30 lat i więcej. W Polsce należy do niej 6% osób, w województwie podlaskim – 5,1% uczących.

Wykres 22. Nauczyciele w województwie podlaskim i Polsce według pedagogicznego stażu pracy

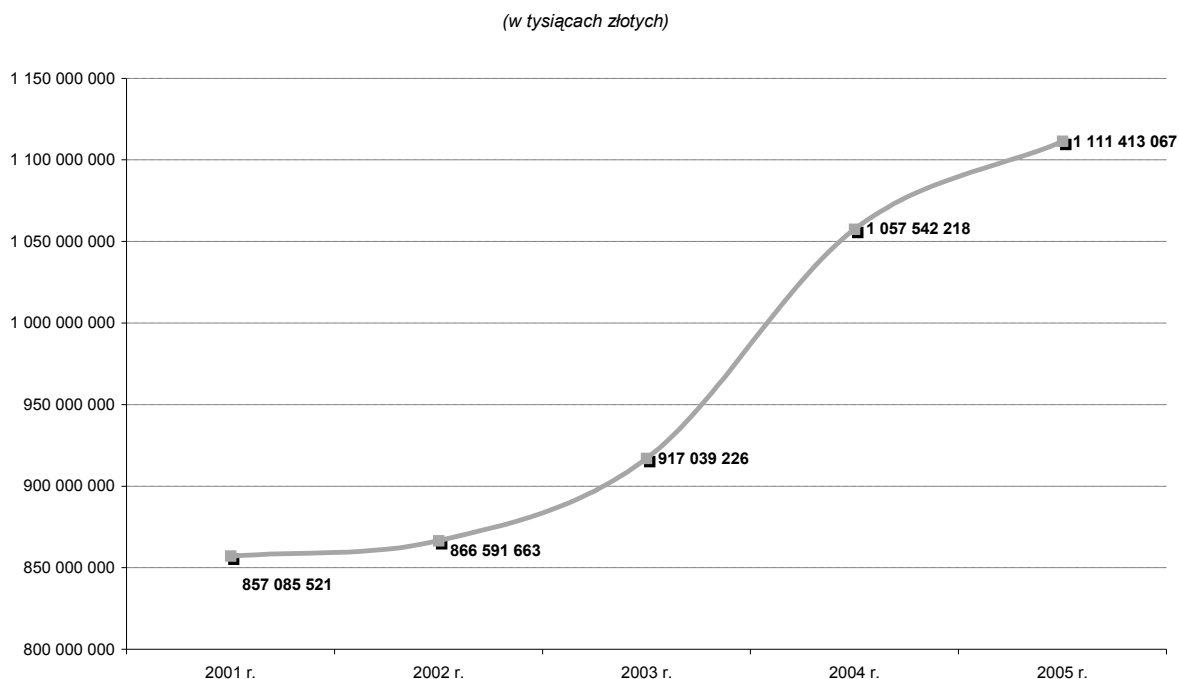
Opracowanie własne na podstawie danych SIO MEN oraz raportu CODN „Nauczyciele we wrześniu 2006. Stan i struktura zatrudnienia”

10. Nakłady na edukację jednostek samorządu terytorialnego

Zdecydowana większość publicznych szkół i placówek oświatowych była prowadzona w roku szkolnym 2005/2006 przez jednostki samorządu terytorialnego. Wydatki na oświatę i wychowanie w skali całego województwa wyniosły w 2005 roku – 1.111.413,1 tysiąca złotych i były o 5% wyższe od poniesionych w roku 2004, a 29,7% wyższe od tych, które przeznaczono na ten cel w roku 2001. Warto również dodać, iż w okresie 5 lat (poczynając od roku 2001) wzrost wydatków budżetowych następował każdego roku, a największy ich skok miał miejsce w roku 2004.

W gminach województwa podlaskiego wydatki na oświatę wyniosły w roku 2005 – 543.072,2 tysiąca złotych. Stanowiły one średnio 40,7% wszystkich ponoszonych przez nie w tym czasie wydatków. W ciągu ostatnich lat (od roku 2001 do 2005) największą część wydatków budżetów przeznaczono na edukację w roku 2004 – 44,5%, najmniejszą w 2005 roku.

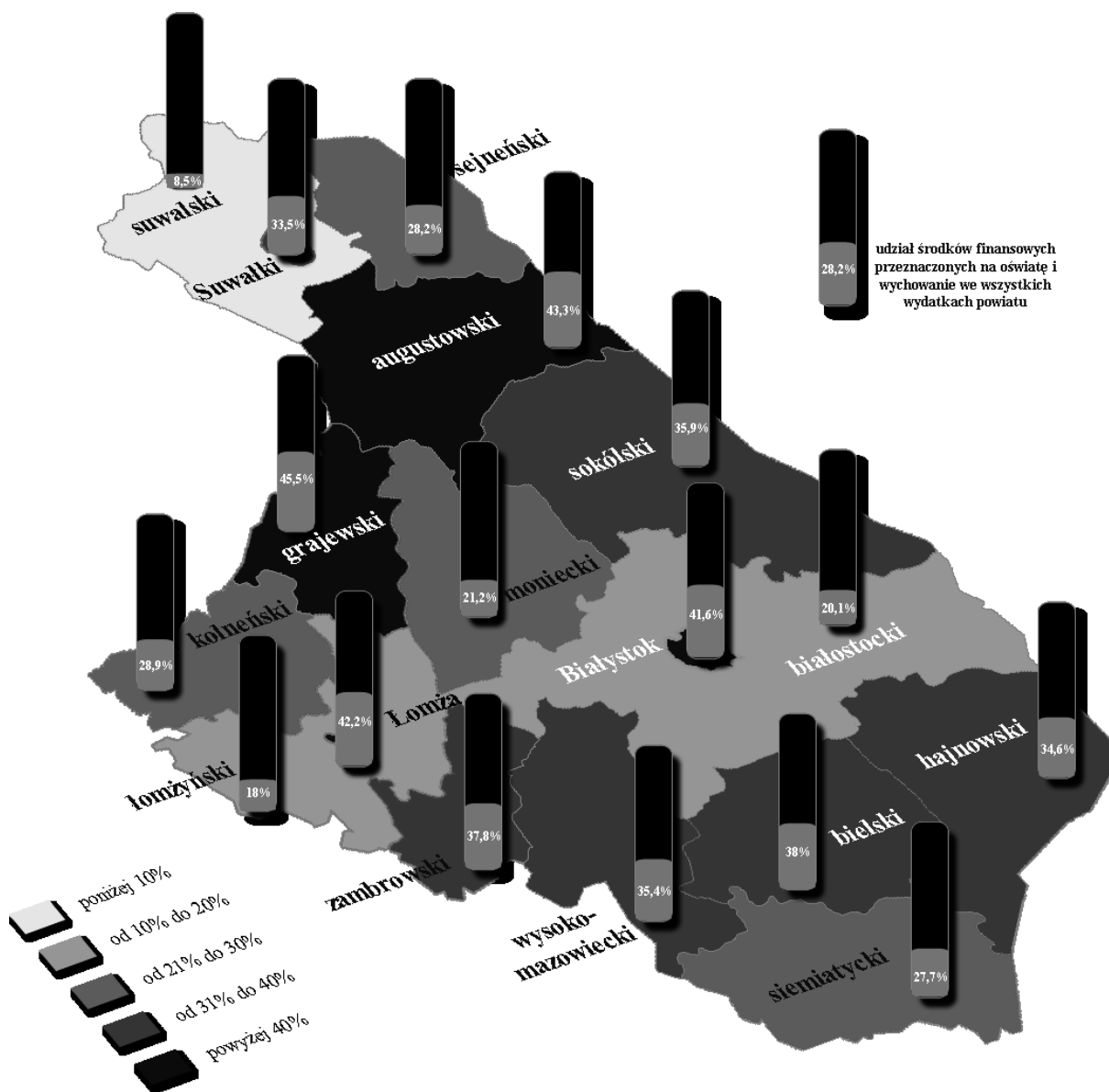
Wykres 23. Wydatki na oświatę i wychowanie jednostek samorządu terytorialnego województwa podlaskiego

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W budżetach powiatów województwa podlaskiego (bez miast na prawach powiatu) wydatki na edukację stanowiły już mniejszą część wszystkich nakładów finansowych. W roku 2005 było to 31% (421.236.797 tysiąca złotych) ogółu wydatków, co w porównaniu z rokiem 2004 oznacza spadek o pół procenta. Zestawienie z 2001 rokiem dowodzi jednak, że nakłady wydatków na oświatę w całokształcie wydatków powiatów w okresie 5 lat wzrosły o 4,7%. Rekordowy pod tym względem był rok 2003, kiedy to wydatki na oświatę stanowiły średnio 32,3% wydatków jednostek samorządu powiatowego (było to wówczas 114.888.537 tysięcy złotych).

W miastach na prawach powiatu wydatki na edukację i wychowanie stanowiły w roku 2005 ok. 40% wszystkich wydatków. W porównaniu z 2001 rokiem był to wzrost o 3,7%, ale już w zestawieniu z 2004 rokiem, oznaczało to spadek o 1,5%. Nie oznacza to jednak, że wydatki liczone w złotych uległy zmniejszeniu. Było to raczej wynikiem znacznego wzrostu ogółu wydatków ponoszonych przez miasta w tym okresie. Przykładowo w roku 2004 suma wszystkich wydatków przez nie ponoszonych wynosiła 959.599.935 tysiąca złotych, podczas gdy w roku 2005 było to już 1.052.882.186 tysiąca złotych. W tym samym czasie wydatki na oświatę wzrosły z 399.049.671 tysięcy złotych do 421.612.551 tysiąca złotych. W znajdujących się na terenie województwa 3 miastach funkcjonujących na prawach powiatu wydatki na edukację rozkładały się w następujący sposób: Białystok - 41,6% wszystkich wydatków, Suwałki - 33,5%, Łomża - 42,2%.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W poszczególnych powiatach województwa podlaskiego (bez miast na prawach powiatu) udział wydatków na oświatę w ogóle wydatków przyjmował różne wartości. Najwyższy był w powiecie grajewskim, gdzie w roku 2005 stanowił 45,5% wszystkich wydatków, najniższy - w powiecie suwalskim, gdzie na cele związane z oświatą i wychowaniem, przeznaczono 8,5% wszystkich wydatków budżetowych.

Wydatki przeznaczane na edukację z budżetu województwa podlaskiego w roku 2005 stanowiły 8,8% wszystkich ponoszonych w tym czasie wydatków. W analizowanym na potrzeby niniejszego opracowania przedziale czasowym, odsetek wydatków ponoszonych na oświatę uległ niewielkim zmianom (różnice wynosiły maksymalnie 1%).

11. Analiza SWOT stanu edukacji w województwie podlaskim

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost wykorzystania w procesie kształcenia technologii informacyjnych; zwiększenie liczby pracowni komputerowych, w tym z podłączeniem do Internetu, również w szkołach wiejskich; ▪ pozytywna tendencja w poprawie bazy szkół, estetyki i stanu pomieszczeń; ▪ prowadzenie pomimo trudności finansowych zajęć dodatkowych w szkołach, w szczególności: sportowych, kółek przedmiotowych i kursów językowych; ▪ dobra współpraca szkół z instytucjami (urzędami, domami kultury, placówkami służby zdrowia, Policją, Strażą Pożarną, itp.). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ brak długofalowej polityki oświatowej państwa; ▪ system rozwiązań prawnych niesprzyjający podnoszeniu jakości kształcenia; ▪ podział środków budżetowych na szkolnictwo, dający szkołom i uczelniom publicznym atut studiów bezpłatnych i uprzywilejowanie w pozyskiwaniu kandydatów niezależnie od jakości kształcenia; ▪ niski wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3 – 5 lat, zwłaszcza na obszarach wiejskich; ▪ dysproporcje w zakresie wyposażenia bazy dydaktycznej, kwalifikacji i umiejętności kadry pedagogicznej pomiędzy szkołami w większych i mniejszych miejscowościach, przekładające się na jakość nauczania; ▪ niedostateczna baza sportowa szkół, szczególnie na terenach wiejskich; ▪ brak profilaktycznej i prozdrowotnej oferty zajęć sportowych oraz przywiązywanie zbyt małej wagi do roli sportu w rozwoju dzieci i młodzieży; ▪ tworzenie nowych profilów kształcenia w oparciu o istniejące zasoby kadrowe, bez odniesienia do potrzeb rynku pracy; ▪ niedostateczna liczba nauczycieli języków obcych i informatyki; ▪ niekorzystne wyniki egzaminów dojrzałości w ostatnich latach; ▪ obniżenie poziomu kształcenia w szkołach wyższych; ▪ niedostatek lokalnych autorytetów naukowych; ▪ zbyt mały udział absolwentów matematyki, nauk przyrodniczych i technicznych w ogólnej liczbie absolwentów szkół wyższych; ▪ niedostateczne powiązanie nauki i szkolnictwa wyższego z gospodarką i rynkiem pracy oraz brak należytego potencjału badawczego uczelni.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ możliwość wykorzystania dodatkowych źródeł finansowania, np. funduszy europejskich; ▪ wprowadzenie zasad konkurencji na rynku edukacji i badań naukowych – równoprawność sektora publicznego i niepublicznego; ▪ tworzenie warunków rozwoju szkolnictwa niepublicznego na wszystkich szczeblach kształcenia; ▪ stworzenie bogatej oferty zajęć pozalekcyjnych umożliwiających pełny rozwój zainteresowań i uzdolnień młodzieży; ▪ większy nacisk na rozwój i poszanowanie tradycji lokalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niż demograficzny; ▪ brak analiz i prognoz rynku pracy dotyczących zapotrzebowania na absolwentów o określonych kwalifikacjach; ▪ zagrożenie uzależnieniami oraz patologiami społecznymi, szczególnie w szkołach zlokalizowanych w większych miejscowościach; ▪ małe zaangażowanie rodziców w sytuację dzieci bądź młodzieży sprawiających trudności wychowawcze; ▪ trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych ze względu na wymagany duży wkład własny.

12. Podsumowanie i wnioski

Z analizy przedstawionego materiału wynikają najważniejsze zjawiska oraz czynniki mające wpływ na aktualny jak i przyszły stan oświaty województwa podlaskiego. Zaliczyć do nich należy:

- niekorzystne tendencje demograficzne;
- niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz brak analiz i prognoz dotyczących zapotrzebowania rynku na absolwentów o określonych kwalifikacjach;
- zbyt mały nacisk na kształcenie w kierunkach ścisłych, naukach przyrodniczych i technicznych;
- duże obciążenie jednostek samorządu terytorialnego wydatkami na oświatę, stanowiącymi nawet powyżej 40 % wszystkich wydatków budżetowych;
- pozytywna tendencja w poprawie bazy szkół, estetyki i stanu pomieszczeń;
- zagrożenie uzależnieniami i patologiami społecznymi.

Z zebranego materiału wynika również, że zmieniły się funkcje i zadania współczesnej edukacji, której dążeniem jest wszechstronny rozwój ucznia na poszczególnych etapach edukacyjnych, a funkcja szkoły winna polegać na harmonijnej realizacji zadań w zakresie nauczania i kształcenia umiejętności oraz wychowania.

Te funkcje szkoły mogą być realizowane poprzez generalną zmianę koncepcji kształcenia dzieci i młodzieży, dającą możliwość wyboru programów nauczania w konkretnej szkole.

Oznacza to możliwość:

- usunięcia ze szkolnych programów nadmiaru wiadomości encyklopedycznych i skoncentrowanie uwagi szkoły na rozwijaniu umiejętności samodzielnego myślenia uczniów oraz selekcjonowaniu i przetwarzaniu potrzebnych informacji;
- ustanowienia rzeczywistej autonomii programowej szkół poprzez :
  - pozostawienie nauczycielom decyzji o wyborze programu z katalogu programów nauczania dopuszczonych do użytku szkolnego przez MEN,
  - wspieranie nauczycieli i szkół opracowujących programy wewnątrzszkolne;
- racjonalne dostosowanie realizowanych w szkole programów do potrzeb i możliwości konkretnych uczniów i nauczycieli oraz do warunków, w jakich odbywa się nauka w danej placówce.

Powyższe zmiany otwierają przed nauczycielem możliwości podejmowania autonomicznych decyzji w tym zakresie.

Aktualizując „Program Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013” należy uwzględnić następujące zagadnienia:

➤ **w zakresie dydaktyki, wychowania i opieki:**

- dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku;
- podnoszenie jakości kształcenia;
- zastosowanie technologii informacyjnych w nauczaniu, szczególnie przedmiotów ścisłych, nauk technicznych i przyrodniczych oraz kształcenia umiejętności wykorzystania tej wiedzy w praktyce;
- tworzenie warunków do organizacji zajęć pozalekcyjnych;
- upowszechnianie nauczania języków obcych;
- podniesienie atrakcyjności form przekazu w nauczaniu, w celu zachęcenia dzieci i młodzieży do samodzielnego poszerzania wiedzy i rozwijania zainteresowań;
- wspieranie powstawania autorskich programów nauczania, w szczególności promujących nowe jakościowo rozwiązania techniczne i naukowe;
- przygotowanie absolwentów do mobilności edukacyjnej i zawodowej, w tym w obszarze edukacji międzynarodowej i międzynarodowych rynków pracy;
- zwiększenie roli edukacji kulturalnej;
- lepsze wyposażenie bibliotek i czytelni, uzupełnianie i aktualizowanie zbiorów, tworzenie centrów informacji internetowej i medialnej;

- wyrównywanie szans edukacyjnych – każdy uczeń niezależnie od różnic wynikających z pochodzenia, zamożności rodziców będzie miał stworzone porównywalne warunki do osiągnięcia sukcesu edukacyjnego;
- rozszerzenie działań wychowawczych poza organizację życia szkoły poprzez zacieśnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz zaktywizowanie środowiska lokalnego;
- zaangażowanie rodziców w tworzenie środowiska wychowawczego oraz wpływ na sprawy funkcjonowania przedszkoli i szkół;
- brak specjalistycznej opieki pedagogicznej w większości szkół;
- zwiększenie możliwości poradni dotyczących udzielania pomocy bezpośredniej zaadresowanej do uczniów i ich rodzin;
- **w zakresie kadry pedagogicznej:**
  - niedostateczna liczba doradców metodycznych;
  - zapotrzebowanie na doskonalenie nauczycieli, o czym świadczy systematycznie zwiększająca się liczba nauczycieli uczestniczących w różnych formach doskonalenia organizowanych przez placówki doskonalenia nauczycieli;
  - zwiększenie liczby form doskonalenia nauczycieli w związku ze zwiększającą się liczbą zadań statutowych;
- **w zakresie bazy dydaktycznej:**
  - likwidację występujących barier architektonicznych uniemożliwiających objęcie opieką większej liczby dzieci niepełnosprawnych;
  - doposażenie szkół (zwłaszcza wiejskich) w pracownie specjalistyczne;
  - zapewnienie właściwych warunków lokalowych i wyposażenia szkół w sposób gwarantujący pełną realizację programów nauczania oraz unowocześnienie bazy dydaktycznej i sportowej;
  - zapewnienie właściwych warunków lokalowych i doposażenie poradni psychologiczno-pedagogicznych gwarantujące pełną realizację ich zadań;
- **w zakresie finansów:**
  - wzbogacenie wyposażenia jednostek oświatowych w pomoce dydaktyczne i sprzęt;
  - dofinansowanie jednostek oświatowych w celu unowocześnienia bazy dydaktycznej i wprowadzenia większej ilości zajęć pozalekcyjnych;
  - optymalizacja dowożenia ucznia w celu zwiększenia dostępności do zajęć dodatkowych, pozalekcyjnych (dotyczy to w szczególności terenów wiejskich);

- zwiększenie pomocy rzeczowej dla uczniów z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej (podręczniki, dożywianie, świetlica i inne) – diagnozowanie tych potrzeb przez szkołę;
- tworzenie odpowiednich warunków rozwoju dla uczniów zdolnych;
- zapewnienie środków finansowych na etaty pedagoga, psychologa oraz doskonalenie nauczycieli.

II. CZĘŚĆ
MOTTO i CELE STRATEGICZNE PROGRAMU ROZWOJU EDUKACJI
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO DO 2013 ROKU

1. Motto Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego
do 2013 roku

Prawdą człowieka jest to, co czyni go człowiekiem
– Antoine de Saint-Exupéry

2. Cele strategiczne Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego
do 2013 roku

2.1. Cel strategiczny I – Wyrównywanie szans edukacyjnych i stworzenie
możliwości wszechstronnego rozwoju

2.1.1. Wsparcie programów edukacyjnych mających na celu wyrównywanie szans uczniów

Edukacja i problem wyrównywania szans zaczyna się wcześniej niż obowiązek szkolny – stąd dzieci wymagające różnych form dodatkowej pomocy powinny być od urodzenia objęte zintegrowaną opieką medyczną, psychologiczno-edukacyjną, socjalną itp. Niezwykle istotne jest, aby jak najwcześniej zdiagnozować oraz objąć odpowiednim wsparciem dzieci, u których wykryto zaburzenia rozwojowe lub problemy zdrowotne.

Poza czynnikami ekonomicznymi warunkującymi dostęp do kształcenia, istotne znaczenie dla młodzieży na rynku pracy ma w warunkach gospodarki opartej na wiedzy również poziom i jakość zdobywanego wykształcenia i kompetencji zawodowych. Jednak w systemie edukacji występują dysproporcje w poziomie kształcenia między szkołami, wewnątrz szkół, w podziale miasto – wieś czy w kształceniu młodzieży niepełnosprawnej oraz ze środowisk zaniedbanych.

Mimo, iż sam system edukacyjny nie jest w stanie wyrównać zawodowych i życiowych szans uczniów, koniecznością pozostaje tworzenie i realizacja tak w systemie szkolnym, jak i pozaszkolnym, publicznym i niepublicznym, programów edukacyjnych. W szczególny sposób, w kontekście aktualnych wymagań rynku pracy, nabierają znaczenia programy wyposażające uczniów w wiedzę i umiejętności: zawodowe, z zakresu technik informatycznych, znajomości

języków obcych, przedsiębiorczości skierowane do młodzieży z małych miast i terenów wiejskich, czy pochodzącej ze środowisk marginalizowanych. Stąd też ważna jest:

- realizacja i upowszechnianie programów edukacyjnych, mających na celu wyrównywanie przyszłych szans na otwartym rynku pracy;
- promocja poradnictwa zawodowego, w szczególności na obszarach wiejskich.

2.1.2. Wyzwalanie aspiracji u młodzieży wiejskiej do podejmowania kształcenia na poziomie studiów wyższych

Województwo podlaskie charakteryzuje wysoki udział osób pracujących w rolnictwie. Struktura przygotowania zawodowego rolników jest niekorzystna (wykształcenie wyższe posiada 1,5 % ludności rolniczej, średnie - 11 %, zaś podstawowe lub żadnego - 63 %). Niezwykle ważne jest zatem wyzwalanie u młodzieży wiejskiej aspiracji do podejmowania kształcenia na jak najwyższych szczeblach, zgodnych z możliwościami intelektualnymi.

Rozwój rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego to priorytetowe dziedziny gospodarczego rozwoju regionu. Sektor ten może stworzyć szansę zatrudnienia wielu przyszłym absolwentom. Jednakże pomyślny rozwój rolnictwa, tak jak i innych dziedzin gospodarki, zależy m.in. od właściwie wykwalifikowanej kadry. Stąd też działania w tym zakresie będą obejmowały:

- stworzenie warunków dla podniesienia jakości kształcenia w szkołach na wsi (wykwalifikowana kadra, odpowiednia baza dydaktyczna);
- promocję poradnictwa zawodowego i doradztwa kariery w szkołach ponadgimnazjalnych;
- kształcenie w zakresie zagadnień związanych z zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej;
- upowszechnienie dostępu do kształcenia na odległość, poprzez rozwój nowych form nauczania e-learning;
- podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych przy pomocy kształcenia zawodowego, działań informacyjnych i szkoleniowych oraz umożliwienie korzystania z usług doradczych.

2.1.3. System stypendialny czynnikiem pozytywnie wpływającym na proces wyrównywania szans i podnoszenia ogólnego poziomu wykształcenia

System stypendialny o charakterze edukacyjnym i ukierunkowany na dofinansowanie przedsięwzięć edukacyjnych jest czynnikiem pozytywnie wpływającym na proces wyrównywania szans i podnoszenia ogólnego poziomu wykształcenia.

Działania zwiększające dostęp uczniów i studentów z najuboższych rodzin (w szczególności z obszarów wiejskich i obszarów, na których dokonano restrukturyzacji przemysłu) do kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym, a także służące transferowi wiedzy i pomocy szkołom, placówkom edukacyjnym, uczelniom, instytutom i przedsiębiorstwom w uruchomieniu prac nad nowymi zagadnieniami z różnych dziedzin nauki winny stanowić jedno z priorytetowych zadań realizowanych przez szkoły, placówki edukacyjne i uczelnie. Dlatego tak istotnym jest:

- zapewnienie pomocy stypendialnej dla młodzieży i studentów z rodzin najuboższych (stypendia o charakterze socjalno-edukacyjnym);
- zapewnienie pomocy stypendialnej dla młodzieży i studentów z dobrymi wynikami w nauce (stypendia o charakterze motywacyjno-edukacyjnym).

2.1.4. Rozwój infrastruktury informatycznej kluczem do powszechności i poprawy dostępu do usług edukacyjnych

Powszechność, dostępność oraz poziom rozwoju usług informacyjnych ma istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Dzięki wysokiej konkurencyjności dobrze rozwiniętej sieci usług informatycznych zwiększa się ich dostępność i obniża koszt korzystania z nich. Zastosowanie technik elektronicznych daje szerokie możliwości we wszystkich dziedzinach życia społecznego i gospodarczego oraz powoduje eliminowanie barier instytucjonalnych, regionalnych i granic państwowych. Tworzenie infrastruktury, zapewniającej dostęp do szerokopasmowego internetu, zwłaszcza na obszarach wiejskich, wyklucza marginalizację tych terenów, a także powoduje wyrównywanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjnych, w szczególności pomiędzy dużymi ośrodkami a obszarami wiejskimi i małymi miastami. Działanie to jest szczególnie ważne dla obszarów leżących z dala od centrów gospodarczych.

Powszechność edukacji jest czynnikiem zapewniającym wzrost gospodarczy i sprawiedliwą "dystrybucję" naukowych zdobyczy tego wzrostu. Koncentracja działań w tym zakresie skupiać się zatem powinno wokół:

- budowy i rozbudowy lokalnych i regionalnych systemów transmisji danych, w szczególności z wykorzystaniem nowoczesnych technik bezprzewodowych (zwłaszcza na terenach wiejskich i w małych miastach), budowy systemu publicznych punktów dostępu do internetu;
- rozwoju wirtualnych bibliotek – digitalizacja i udostępnienie zasobów bibliotek przez internet;
- rozwoju nowych form nauczania e-learning i promocji nauczania na odległość.

2.1.5. Usuwanie barier utrudniających dostęp do edukacji osobom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Promowanie włączania osób niepełnosprawnych w nurt edukacji w sposób sprzyjający ich rozwojowi, wymaga przełamywania barier społecznych i psychologicznych. W systemie edukacji winno znaleźć się miejsce dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych o różnym stopniu i formie niepełnosprawności, a także dzieci i młodzieży z zaburzeniami zachowania (niedostosowanych społecznie). Stąd niezbędne są działania zmierzające do:

- kształcenia dzieci i młodzieży w zależności od rodzaju niepełnosprawności, a także potrzeb indywidualnych w trzech równoprawnych formach: szkolnictwie specjalnym, integracyjnym oraz ogólnodostępnym (powszechnym);
- wypracowania rozwiązań zwiększających dostęp osób niepełnosprawnych do usług edukacyjnych;
- usunięcia barier organizacyjnych, architektonicznych oraz barier w zakresie wyposażenia ograniczających dostęp osób niepełnosprawnych do kształcenia na poziomie wyższym;
- tworzenia warunków do kształcenia ustawicznego i integracji zawodowej osób niepełnosprawnych.

2.1.6. Umożliwienie uczniom wyboru kierunków kształcenia zgodnie z zamiłowaniem, uzdolnieniami uczniów i potrzebami rynku pracy

Każda szkoła winna stworzyć uczniowi możliwości integralnego rozwoju wszystkich sfer jego osobowości: duchowej, fizycznej, intelektualnej. Jednym z elementów wszechstronnego rozwoju jest możliwość rozwijania uzdolnień. Wspomaganie i wspieranie nauczycieli w rozpoznawaniu potrzeb oraz organizacja systemowych rozwiązań w pracy z uczniem zdolnym jest powinnością szkoły.

Respektując indywidualność każdego ucznia, szkoła winna mu stworzyć „*możliwości zaawansowanych dokonań w dziedzinie umysłowej, twórczej, artystycznej, w zakresie zdolności przywódczych czy w poszczególnych przedmiotach nauczania...*” (S. Marland). Stąd też istotnym jest:

- wspomaganie i wspieranie nauczycieli w rozpoznawaniu uzdolnień i zainteresowań oraz organizacja systemowych rozwiązań w pracy z uczniem zdolnym;
- tworzenie optymalnych warunków do pełnego wykorzystania potencjalnych możliwości umysłowych ucznia zdolnego;
- opracowanie urozmaiconych ofert edukacyjnych, w tym w formach multimedialnych, odpowiadających na potrzeby uczniów (rozszerzenie oferty programowej zajęć pozalekcyjnych);

- współpraca szkół i placówek edukacyjnych w zakresie wspierania uzdolnień.

2.1.7. Wspieranie kształcenia w zakresie nauk ścisłych i przedmiotów technicznych

Nauki ścisłe i wiedza techniczna, determinując postęp cywilizacyjny, odgrywają kluczową rolę we współczesnym świecie. Odkrycia naukowe oraz tworzenie nowych technologii stanowią podstawę rozwoju wielu dziedzin stymulujących gospodarki poszczególnych państw i regionów. Jednocześnie obserwuje się w ostatnim okresie zmniejszenie zainteresowania młodzieży kształceniem tego typu. W celu zmiany tego niepokojącego trendu należy podejmować działania wspierające kształcenie w zakresie przedmiotów ścisłych, nauk technicznych i przyrodniczych poprzez:

- promowanie zastosowania nowych technologii informatycznych w nauczaniu oraz kształcenia umiejętności wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktyce;
- wspieranie autorskich programów nauczania opartych na zastosowaniu nowych jakościowo rozwiązań, możliwości technicznych i naukowo-dydaktycznych;
- organizację zajęć dodatkowych w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, na których uczniowie poznają istotę zjawisk przyrodniczych, fizycznych itd., zachodzących w otaczającym ich świecie oraz poznają praktyczne zastosowanie wiedzy z w/w dziedzin;
- system stypendialny dla studentów powyższych kierunków;
- wspieranie badań naukowych.

2.1.8. Rozwój infrastruktury społecznej sprzyjającej poprawie jakości kształcenia

Mając na uwadze poprawę jakości kształcenia i wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego niezbędnym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej i dostępności do niej. Do podstawowych działań skierowanych na realizację zadań w tym zakresie należy:

- rozbudowa i modernizacja bazy materialnej szkół i placówek oświatowych, z wykorzystaniem środków ze źródeł zewnętrznych, uwzględniająca optymalizację sieci szkół;
- rozbudowa i modernizacja bazy naukowo-dydaktycznej uczelni wyższych, z wykorzystaniem środków ze źródeł zewnętrznych, na miarę potrzeb nowoczesnej dydaktyki, badań i rynku pracy;
- wyposażenie przedszkoli, szkół, placówek edukacyjnych, uczelni wyższych w nowoczesny sprzęt i pomoce optymalizujące proces kształcenia, a także prowadzenie badań na poziomie odpowiadającym najwyższym standardom światowym.

2.2. Cel strategiczny II – Wspieranie kształcenia ustawicznego i edukacji zgodnej z rozwojem innowacyjności i przedsiębiorczości w regionie

2.2.1. Wzmocnienie systemu kształcenia ustawicznego zintegrowanego z tradycyjnym systemem edukacyjnym

W celu podnoszenia poziomu wykształcenia osób dorosłych należy dążyć do wzmocnienia systemu kształcenia ustawicznego. Specjalne programy dla osób pochodzących z grup defaworyzowanych, szczególnie osób niepełnosprawnych, przyczyniają się do podwyższenia poziomu ich kompetencji społecznych i zawodowych. Takie rozwiązania mogą bowiem ułatwić uczestnikom tych programów dalsze funkcjonowanie w życiu społecznym.

Jednocześnie należy dążyć do wzbogacenia oferty dla osób posiadających wysokie kwalifikacje, aby zapewnić im możliwość nabywania nowych kompetencji i aktualizacji już zdobytej wiedzy.

Kształcenie ustawiczne w różnych jego formach powinno być skorelowane z tradycyjnymi formami kształcenia, głównie zawodowego, w sposób pozwalający na przechodzenie z jednej formy kształcenia do drugiej na wszystkich szczeblach edukacji. W tym celu niezbędna jest m.in. budowa systemu uznawania kwalifikacji nabytych poza formalnym systemem kształcenia oraz wprowadzenie rozwiązań instytucjonalnych umożliwiających sprawną koordynację uznawania kwalifikacji zawodowych, tak formalnych jak i nieformalnych.

Istotną sprawą jest tu promocja kształcenia na odległość (głównie osób dorosłych), które powinno być uznawane za równoprawny sposób organizacji kształcenia, o ile doprowadza do uznawanych i potwierdzanych kwalifikacji. Działania w tym zakresie powinny uwzględniać:

- kampanie informacyjne w zakresie promocji korzyści kształcenia ustawicznego;
- programy skierowane do osób zainteresowanych uzupełnianiem bądź podwyższaniem posiadanych kwalifikacji zawodowych;
- wspieranie rozwoju form kształcenia ustawicznego młodzieży i dorosłych, w szczególności z obszarów wiejskich;
- rozwój szkoleń ustawicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod kształcenia na odległość (wypracowanie odpowiednich standardów oraz wdrożenie wewnętrznych systemów zapewnienia jakości tej formy kształcenia);
- wspólny program szkoleń realizowanych przez właściwe instytucje i organizacje, np. Centrum Kształcenia Ustawicznego, Wojewódzki Urząd Pracy, powiatowe urzędy pracy oraz stowarzyszenia/fundacje zawodowe i okołobiznesowe.

2.2.2. Wspieranie kształcenia w zawodach poszukiwanych na rynku pracy

Dla wzrostu zatrudnienia absolwentów niezbędne jest stworzenie warunków prawnych, organizacyjnych i materialno-finansowych umożliwiających ścisły związek instytucji edukacyjnych ze środowiskiem przedsiębiorców i rynkiem pracy. Należy stworzyć młodemu człowiekowi warunki do podjęcia kształcenia w kierunku zgodnym z potrzebami współczesnej gospodarki. Stąd też istotne są działania w zakresie:

- współpracy z pracodawcami przy opracowywaniu programów nauczania, organizowaniu praktyk dla uczniów i studentów, a także osób uczestniczących w kształceniu dorosłych;
- wymiany kadr (staże w przedsiębiorstwach dla nauczycieli i uczestnictwo w nauczaniu praktyk gospodarczych);
- współpracy szkół wyższych z przedstawicielami gospodarki/organizacji gospodarczych w zakresie transferu praktycznej wiedzy, badań i innowacji;
- czerpania z innowacyjnych, wartościowych doświadczeń zagranicznych oraz z doświadczeń biznesu w dziedzinie organizacji i zarządzania.

2.2.3. Podniesienie jakości kształcenia zawodowego

Przemiany społeczne, gospodarcze, ekonomiczne oraz techniczno-technologiczne ostatnich lat wpływają nie tylko na europejski, ale również na polski rynek pracy. Obserwuje się rosnące zapotrzebowanie na wykwalifikowaną siłę roboczą, jednocześnie wzrastają wymagania pracodawców w stosunku do umiejętności zawodowych absolwentów szkół. Dlatego, zachodzi konieczność zdobywania nowych kwalifikacji zgodnych z oczekiwaniami i potrzebami rynku pracy.

Wychodząc naprzeciw nowym potrzebom, szkoła powinna podejmować inicjatywę tworzenia płaszczyzny wspólnych działań szkolnictwa zawodowego z pracodawcami i partnerami społecznymi. Dlatego proponuje się:

- dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy;
- przygotowanie uczniów szkół do zawodu i przedsiębiorczości w innowacyjnych formach;
- przygotowanie absolwentów szkół zawodowych do samozatrudnienia i tworzenia miejsc pracy;
- wspieranie kształcenia ustawicznego dostosowującego zasoby ludzkie do potrzeb rynku pracy oraz działań na rzecz rozwoju zawodowego;
- porozumienie z organizacjami pracodawców, samorządami gospodarczymi oraz innymi organizacjami pozarządowymi w celu poprawy współpracy między szkołami a rynkiem pracodawców w obszarze kształcenia zawodowego, a w szczególności praktycznego;

- tworzenie sieci zakładów pracy, w których uczniowie i słuchacze ponadgimnazjalnych szkół prowadzących kształcenie zawodowe będą odbywać kształcenie praktyczne;
- podniesienie poziomu praktyk zawodowych poprzez wypracowanie (we współpracy szkół z pracodawcami lub zrzeszeniami branżowymi pracodawców) standardów praktyk w poszczególnych zawodach;
- wspieranie szkół w zakresie wyposażenia bazy dydaktycznej, w tym w nowoczesne środki dydaktyczne i materiały;
- udział pracodawców w organizowaniu dodatkowych zajęć w formach pozaszkolnych dla uczniów ostatnich klas w szkołach ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe, zwiększających szansę ich zatrudnienia po ukończeniu szkoły;
- prowadzenie przez pracodawców doskonalenia zawodowego kadry pedagogicznej szkół.

2.2.4. Wzmacnianie współpracy szkół wyższych i sektora gospodarczego na polu innowacji

Kluczem do konkurencyjności podlaskich firm jest innowacja. Szybkie tempo rozwoju techniki i nowoczesnych technologii sprawia, że tylko przedsiębiorstwa innowacyjne mogą zaistnieć i utrzymać się na rynku, stąd niezwykle istotnym elementem wsparcia mają być działania wzmacniające konkurencyjność innowacyjną podlaskich przedsiębiorstw.

W szczególności jest to tworzenie i rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb przedsiębiorstw zaawansowanych technologicznie, tj. parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych i inkubatorów technologicznych, w tym inkubatorów przedsiębiorczości.

Ponadto, przewiduje się, że wzmocnienie związku nauki z biznesem zaktywizuje sektor MŚP do wykorzystywania nowych technologii, poprawi warunki rozwoju małych przedsiębiorstw zlokalizowanych przy szkołach wyższych i instytucjach naukowo – badawczych, doprowadzi do rozwoju systemów informacyjnych, a w efekcie do trwałego wzrostu gospodarczego. Spowoduje też powstanie załączków sprawnego systemu pobudzania, transferu i promocji innowacji. Dlatego tak istotne jest:

- zwiększenie roli szkolnictwa wyższego poprzez wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego ośrodków akademickich, m.in. poprzez tworzenie proinnowacyjnych laboratoriów;
- promowanie i rozwój nowych metod uczenia się/nauczania, z uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych technologii;
- opracowanie urozmaiconych ofert edukacyjnych, w tym w formach multimedialnych, odpowiadających na potrzeby uczniów/studentów/słuchaczy, przedstawicieli świata pracy, społeczności (lokalnej lub regionalnej) i całego społeczeństwa (rozszerzenie oferty programowej zajęć pozalekcyjnych);

- należyte wykorzystanie potencjału badawczego uczelni.

2.3. Cel strategiczny III – Nauka języków obcych kluczem do zwiększonej mobilności w międzynarodowej przestrzeni edukacyjnej i na międzynarodowym rynku pracy

2.3.1. Stworzenie warunków w zakresie kształcenia języków obcych

Procesy globalizacji i integracji powodują konieczność otwarcia edukacji na rynki światowe, zwłaszcza na przestrzeń edukacyjną zjednoczonej Europy i tzw. Bliskiego Sąsiedztwa, a także przygotowania absolwentów do poruszania się na międzynarodowym rynku pracy.

Istotną rolę odgrywa tu znajomość języków obcych, a tym samym inwestowanie w kadry, ich dostosowanie do funkcjonowania w zmieniających się warunkach społeczno-ekonomicznych. Powyższy cel będzie realizowany przy pomocy takich działań jak:

- otwarcie polskiego systemu edukacji na uczniów, studentów, nauczycieli i wykładowców zagranicznych, m.in. poprzez przygotowanie programów kształcenia w językach obcych;
- współpraca szkół i uczelni wyższych z placówkami zagranicznymi na rzecz podnoszenia umiejętności językowych uczniów i studentów;
- programy wymiany uczniów, studentów i uczestników kształcenia ustawicznego;
- zagraniczne staże i praktyki nauczycieli, w tym nauczycieli akademickich;
- rozwój międzynarodowego systemu uznawania kwalifikacji zawodowych, okresów studiów, świadectw oraz dyplomów.

2.4. Cel strategiczny IV – Wychowanie patriotyczne i zwiększenie roli edukacji kulturalnej

2.4.1. Dążenie do czerpania z bogactwa wielości kultur

Mocną stroną województwa podlaskiego jest bogactwo kultury polskiej i kultury mniejszości narodowych. Różnorodność kulturowa stanowi jeden z najważniejszych atrybutów województwa podlaskiego w skali kraju i Europy. Na tym obszarze od wieków ścierały się wpływy różnych kultur, państw i religii, pozostawiając po sobie niespotykany gdzie indziej w Polsce i stanowiący o bogactwie kultury materialnej i niematerialnej, tygiel narodowościowy i wyznaniowy.

Zwiększenie roli kultury w procesie edukacji i przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym powinno być realizowane poprzez wzbogacenie oferty zagospodarowania wolnego czasu, organizację

dotychczasowych zajęć, warsztatów, kół zainteresowań, kursów, jak również wspieranie rozwoju młodych talentów artystycznych, promocję szkół i uczelni artystycznych.

Bardzo ważny jest rozwój zainteresowania książką wśród dzieci i młodzieży. Ponadto istotne jest wzmocnienie identyfikacji z miejscem urodzenia i jego dziedzictwem kulturowym, budzenie więzi lokalnych opartych na świadomości wspólnego dziedzictwa kulturowego, jego ochronie i pielęgnowaniu. Należy dążyć również do doskonalenia zawodowego nauczycieli, instruktorów, animatorów kultury z zakresu wiedzy o sztuce, literaturze, muzyce, plastyce, filmie. Powyższy cel będzie realizowany poprzez następujące działania:

- realizację programów edukacji regionalnej, a tym samym kształtowanie postawy harmonijnego współżycia z mniejszościami narodowymi i etnicznymi, a także stwarzanie warunków do pielęgnowania ich tradycji;
- umożliwienie zachowania odrębności narodowościowej, m.in. poprzez nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych;
- uwzględnienie w programach edukacyjnych i wychowawczych wiedzy o kulturze polskiej i kulturach mniejszości narodowych i etnicznych;
- stwarzanie możliwości prezentacji dorobku kultury polskiej i kultury mniejszości narodowych i etnicznych w szkole i w środowisku lokalnym.

2.4.2. Kształtowanie postawy patriotycznej integralnym elementem procesu wychowania

Wychowanie patriotyczne powinno uświadamiać uczniom tradycje historyczne narodu polskiego, istnienia obowiązków wobec własnej Ojczyzny, w tym obowiązku obrony oraz dbałości o Jej dobre imię.

Niewątpliwie łączy się ono z procesem wdrażania w kulturę. Kultura bowiem, będąc wyrazem współmyślenia i współdziałania ludzi, jest przede wszystkim dobrem wspólnym narodu i podporą jego życia duchowego.

Wychowanie do szacunku i umiłowania własnej Ojczyzny jest ważnym zadaniem wychowawczym rodziny, szkoły i kościoła. W obszar edukacji patriotycznej włączyć należy:

- przekaz tradycji narodowych i umiłowanie języka ojczystego,
- działania na rzecz poczucia szacunku wobec własnego państwa,
- stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy ucznia wobec symboli narodowych (godło, hymn, flaga),
- pogłębianie uczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego.

2.4.3. Dążenie do utożsamiania się młodzieży z małymi ojczyznami

W wychowaniu niezwykle ważne jest kształtowanie postawy patriotycznej. Miłość do ojczystego kraju budzi się w młodym człowieku poprzez poznanie własnego dziedzictwa kulturowego, historii i tradycji, piękna języka oraz życia wybitnych i zasłużonych postaci.

Dogłębne poznanie rodzinnej miejscowości i jej okolic nie tylko rodzi przywiązanie do „małej ojczyzny”, ale jednocześnie podnosi poziom kultury mieszkańców oraz pobudza ich do czynnego udziału w życiu społecznym. Działania w tym zakresie będą realizowane poprzez:

- popularyzację regionu przy pomocy form aktywności nauczycieli i uczniów;
- realizację kalendarza imprez z uwzględnieniem tradycji mniejszości narodowych i etnicznych;
- promocję osiągnięć kulturowych danego regionu;
- gromadzenie opracowań i publikacji o regionie.

2.4.4. Stworzenie możliwości rozwoju różnorodnych form kształcenia mniejszości narodowych

Pod względem różnorodności kulturowej województwo podlaskie jest najbardziej zróżnicowane spośród wszystkich województw Polski. Każda występująca tu narodowość posiada własny język, kulturę i tradycje.

Dzieciom i młodzieży wszystkich mniejszości narodowych szkoła winna zapewnić możliwość nauki w języku ojczystym oraz poznanie kultury i tradycji swojego narodu. Stąd też, działania w tym zakresie powinny obejmować:

- zapewnienie warunków umożliwiających realizację procesu edukacyjnego mniejszości narodowych i etnicznych;
- dostosowywanie programów edukacyjnych do potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych (nauczanie w języku mniejszości);
- odpowiednie kwalifikacje nauczycieli języków mniejszości narodowych i etnicznych,
- tworzenie autorskich programów nauczania danego języka;
- promocja sukcesów uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych.

Zakończenie

„Program Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku”, będący aktualizacją „Programu Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego na lata 2002 - 2007”, zawiera podstawowe cele i kierunki działań w zakresie polityki edukacyjnej województwa podlaskiego.

Jednym z podstawowych założeń programu było stworzenie możliwości i szans wszechstronnej edukacji. Potrzeba wzmocnienia wymiaru intelektualnego, kulturalnego, naukowego i technologicznego, powszechnie uznawana za niezastąpiony czynnik dla rozwoju społecznego i ludzkiego, wyznaczyła główny kierunek rozwoju edukacji przedstawiony w niniejszym dokumencie.

Podczas tworzenia programu niezwykle ważna była pamięć o najważniejszym i podstawowym odbiorcy wszelkich działań w zakresie edukacji, którym jest uczeń. Patrząc przez pryzmat złożoności prawodawstwa i struktur związanych z systemem edukacji, ten najważniejszy w nim podmiot pozostaje nieraz na samym końcu. Dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby prowadzone działania stały w zgodzie z dobrem każdego ucznia oraz służyły jego najpełniejszemu rozwojowi.

Wykresy

Wykres 1. Prognoza liczby ludności Polski do 2030 r.....	6
Wykres 2. Prognoza liczby ludności województwa podlaskiego do 2030 r.....	7
Wykres 3. Wykształcenie mieszkańców województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej	8
Wykres 4. Prognoza liczby ludności województwa podlaskiego w wieku 3-6 lat do 2030 r.	9
Wykres 5. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie podlaskim.	10
Wykres 6. Liczba przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w województwie podlaskim.	11
Wykres 7. Prognoza liczby ludności w wieku 7-12 lat w województwie podlaskim do 2030 r.....	12
Wykres 8. Liczba uczniów szkół podstawowych w województwie podlaskim.....	13
Wykres 9. Prognoza liczby ludności w wieku 13-15 lat w województwie podlaskim do 2030 r... 	14
Wykres 10. Liczba gimnazjów dla dzieci i młodzieży w województwie podlaskim (w tym gimnazja specjalne).....	15
Wykres 11. Gimnazja w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego w roku szkolnym 2005/2006.....	16
Wykres 12. Prognoza liczby ludności w wieku 16-18 lat w województwie podlaskim do 2030 r.	17
Wykres 13. Prognoza liczby ludności w wieku 16-18 w województwie podlaskim do 2030 r., z podziałem na tereny wiejskie i miejskie.....	18
Wykres 14. Wyniki rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych w województwie podlaskim	18
Wykres 15. Wartości współczynnika skolaryzacji brutto w liceach ogólnokształcących województwa podlaskiego.....	19
Wykres 16. Wartości współczynnika skolaryzacji brutto w szkołach województwa podlaskiego	22
Wykres 17. Prognoza liczby ludności w wieku 19-24 lat w województwie podlaskim do 2030 r.	22
Wykres 18. Struktura studentów szkół wyższych województwa podlaskiego w roku akademickim 2005/2006.....	24
Wykres 19. Struktura kierunków kształcenia w szkołach wyższych województwa podlaskiego w roku 2005.....	25
Wykres 20. Struktura kierunków kształcenia w szkołach wyższych województwa podlaskiego w roku 2005 z podziałem na szkoły publiczne i niepubliczne.....	26
Wykres 21. Struktura nauczycieli w województwie podlaskim według stopnia awansu zawodowego we wrześniu 2006 r.....	27

Wykres 22.Nauczyciele w województwie podlaskim i Polsce według pedagogicznego stażu pracy.....	29
Wykres 23. Wydatki na oświatę i wychowanie jednostek samorządu terytorialnego województwa podlaskiego.....	30

Tabele

Tabela 1. Poziom wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej.....	9
--	----------